

**UCHWAŁA NR XVI/130/2016
RADY GMINY STEGNA**

z dnia 18 lutego 2016 r.

**w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami
Gminy Stegna na lata 2016-2019**

Na podstawie art.18 ust.2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 1515), w związku z art. 87 ust.3 i ust.4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j., Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.) Rada Gminy Stegna uchwala, co następuje:

§ 1.

Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stegna na lata 2016-2019, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Stegna.

§ 3.

Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Przewodnicząca Rady

Jolanta Kwiatkowska

**Gminny Program
Opieki nad Zabytkami
Gminy Stegna
na lata 2016-2019**

Opracowanie wykonane przez: **EwidencjaZabytkow.pl**
biuro badań i dokumentacji zabytków

SPIS TREŚCI

1	WSTĘP	5
2	PODSTAWA PRAWNA	6
3	UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	19
4	UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	28
5	UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	43
6	OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ (SWOT)	77
7	ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	79
8	INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STEGNA.....	86
9	ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	87
10	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	87

1 WSTĘP

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j., Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.) nakłada na Gminy obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Mówi o tym artykuł 87 ustawy. Głównym beneficjentem realizacji programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców.

Przyjęty przez Radę Gminy w formie uchwały, Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Będzie służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Program opieki nad zabytkami ma pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe Gminy. Wskazane w programie działania są skierowane na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Gminny Program Opieki nad Zabytkami, m.in. poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Z realizacji programu Wójt co dwa lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

2 PODSTAWA PRAWNA

Podstawę prawną sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami stanowią:

- **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78 poz. 483 w przepisach art.5, art. 6 ust. 1 i art. 86)**

Ochrona zabytków jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela. Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce:

„Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5), (...) stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art.6. ust. 1), oraz każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa (art. 86)”.

- **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j., Dz. U. z 2015 r. poz. 1515)**

Zgodnie z art. 7 ust.1 pkt 9 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, zaspokajanie potrzeb wspólnoty należy do własnych zadań gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują zagadnienia związane z ochroną zabytków jak i opieką nad zabytkami.

- **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j., Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.).**

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, określa politykę zarządzania zabytkami oraz wyznacza główne zadania państwa oraz obywateli (właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych). Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków. Wprowadza pojęcia ochrony i opieki.

Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Natomiast opieka nad zabytkami (art. 5) sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości.

Opiece i ochronie podlegają, bez względu na stan zachowania (art. 6):

- zabytki nieruchome - krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne i ruralistyczne, zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- zabytki ruchome –dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych

i uporządkowanych, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, wytwory sztuki ludowej, rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne, przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne, bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,

- zabytki archeologiczne –pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej. Ochronie ustawodawczej mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wskazuje także formy ochrony zabytków (art. 7), do których należą:

- wpis do rejestru zabytków prowadzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na podstawie decyzji wydanej przez WKZ z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy;
- uznanie za Pomnik Historii przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego;
- utworzenie parku kulturowego przez Radę Gminy na podstawie uchwały;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. wprowadziła obowiązek sporządzenia przez samorzady programów opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 87 tej Ustawy zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami. Program ten, po uzyskaniu opinii wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, przyjmowany jest odpowiednio przez Sejmik Województwa, Radę Powiatu i Radę Gminy (art. 87.3). Na poziomie powiatu, województwa i gminy program taki sporządza

się na okres 4 lat (art. 87.1.), z czego po okresie 2 lat zarząd województwa, powiatu i burmistrz sporządzają sprawozdanie, które odpowiednio przedstawia się Sejmikowi Województwa, Radzie Powiatu lub Radzie Gminy (art. 87.5), a następnie przekazywane jest Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 87.6).

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele gminnych programów opieki nad zabytkami, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;

Program opieki nad zabytkami jest dokumentem uzupełniającym w systemie planowania. Wyznacza cele i określa instrumentarium służące do ich osiągnięcia.

- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j., Dz. U. z 2015 r. poz. 122 z późn. zm.)**

Zgodnie z zapisami Ustawy, prognoza oddziaływania na środowisko sporządzana przy okazji opracowywania polityk, strategii, planów lub programów powinna:

„określać, analizować i oceniać przewidywane znaczące oddziaływania, (...) na środowisko, a w szczególności na (...) zabytki, jak również w przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, Ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia: (...) „cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, w szczególności obszaru o szczególnych właściwościach naturalnych lub posiadających znaczenie dla dziedzictwa kulturowego wrażliwe na oddziaływania, istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystywanie terenu. Niezwykle ważne są przepisy dotyczące planowanych przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko i wymagających sporządzenia „raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko”.

Dla ochrony dziedzictwa kulturowego przepis ten jest istotny w kontekście budowy wież telefonii komórkowej oraz stosunkowo nowej inicjatywy, jaką jest budowa farm wiatrowych i ich oddziaływanie na krajobraz kulturowy, a więc przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze.

▪ **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j., Dz. U. z 2015 r. poz. 199 z późn. zm.)**

Ustawa precyzuje, co powinno być uwzględniane podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustaleniach lokalizacji inwestycji celu publicznego. W istotnym z punktu widzenia opieki nad zabytkami obszarze planowania i zagospodarowania przestrzennego uwzględniania się:

„wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” (art. 1). W studium uwzględniać należy uwarunkowania wynikające ze: (...) „stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów

wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” (art. 10).

Studium oraz plany zagospodarowania przestrzennego powinny określać:

(...) „obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk, obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej”.

Istotne jest nałożenie na wójtów i burmistrzów obowiązków zarówno zawiadomienia m.in. wojewódzkiego konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studiów, planów zagospodarowania przestrzennego i występowania o opinie i wnioski oraz uzgodnienia.

- **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j., Dz. U. 2013 r. poz. 1409 z późn. zm.)**

Ustawa traktuje zabytki w sposób szczególny i podkreśla fakt, że obiekt budowlany należy projektować i budować zapewniając:

„ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską”.

Wymienione są rodzaje czynności w procesie budowlanym, również w kontekście obiektów wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, a także ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Budynki podlegające takiej ochronie prawnej nie wymagają świadectwa charakterystyki energetycznej. W przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków wymagane jest uzyskanie pozwolenia na remont tych obiektów lub ich rozbiórkę (w tym wypadku dopiero po skreśleniu obiektu z rejestru zabytków przez Generalnego Konserwatora Zabytków). Podobnie jest w przypadku chęci zainstalowania na takim obiekcie tablic i urządzeń reklamowych. Ustawa nakazuje wprost wymóg uzyskania pozwolenia WKZ przed wydaniem pozwolenia na budowę.

- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j., Dz. U. 2015 r. poz. 1774 z późn. zm.)**

Jednym z wymienionych celów publicznych jest

„(...)opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami”.

Kolejne zapisy precyzują, jakie działania wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Są to sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa (tu wyjątkiem są nieruchomości będące we władaniu Agencji Nieruchomości Rolnych) lub jednostki samorządu terytorialnego oraz wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych do spółek, podział nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków. Ponadto dopuszczono możliwość nałożenia na nabywcę nieruchomości gruntowej, oddawanej w użytkowanie wieczyste, obowiązku (zapisanego w umowie) odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych. Taki sam obowiązek można nałożyć w decyzji o ustanowieniu trwałego zarządu.

Ważne dla właściciela zabytku i zarządcy nieruchomości będącej w trwałym zarządzie są zapisy mówiące o obniżce o 50% ceny nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków, chociaż dopuszczono tu także możliwość podwyższenia lub obniżenia tej bonifikaty oraz o obniżce o 50% opłat z tytułu trwałego zarządu, która to bonifikata również może być podwyższona lub obniżona. Gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości.

▪ **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j., Dz. U. z 2015 r. poz. 1651)**

Określenie „tereny zieleni”, ustawa definiuje jako „tereny wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, znajdujące się w granicach wsi o zwartej zabudowie lub miast, pełniące funkcje estetyczne, rekreacyjne, zdrowotne lub osłonowe, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe oraz cmentarze, a także zielenią towarzyszącą ulicom, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom,

lotniskom oraz obiektom kolejowymi przemysłowym”. Zezwolenie na usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków wydaje WKZ; dotyczy to również drzew owocowych. Ustawodawca posłużył się również pojęciem „wartości historycznych”, „kulturowych”, które są jednym z czynników ważnych przy tworzeniu parków krajobrazowych, zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, ustanawianiu pomników przyrody i innych czynnościach.

▪ **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j., Dz. U. z 2012 r. poz. 406 z późn. zm.)**

W Ustawie zapisano, że prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym, natomiast państwo, jako mecenas, wspiera tę działalność, a minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może wspomóc finansowo realizację planowanych na dany rok zadań.

Sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury, szczególnie tych wyspecjalizowanych w opiece nad zabytkami, których celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami. Stąd też szeroko pojęta opieka nad zabytkami niekoniecznie musi oznaczać bezpośrednie czynności przy zabytku, ale również gromadzenie wiedzy o zabytkach, jej udostępnianie poprzez np. organizację wystaw, edukację społeczeństwa dotyczącą ochrony zabytków, uświadomienie istnienia odziedziczonych po dawnych mieszkańcach dóbr kultury, uwrażliwienie na wyjątkowy charakter tego dziedzictwa.

Akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t.j., Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.):

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 października 2015 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2015 poz. 1789)**

Rozporządzenie określa sposób i tryb wydawania pozwoleń na prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, prac restauratorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, badań architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Określa również sposób i tryb wydawania pozwoleń na przemieszczenie zabytku nieruchomego, trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru zabytków, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje, dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków, zmianę przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru zabytków lub sposobu korzystania z tego zabytku, umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru zabytków urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów, poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania, prowadzenie badań archeologicznych, wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku. Rozporządzenie określa też kwalifikacje, jakie powinny posiadać osoby uprawnione do prowadzenia prac konserwatorskich, prowadzenia prac restauratorskich, prowadzenia badań konserwatorskich, prowadzenia badań architektonicznych oraz prowadzenia badań archeologicznych, dodatkowe wymagania, jakie powinny spełniać osoby kierujące robotami budowlanymi oraz wykonujące nadzór inwestorski, przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, standardy, jakim powinna odpowiadać dokumentacja prac konserwatorskich i prac restauratorskich, przy zabytku ruchomym wpisanym do rejestru zabytków, oraz badań archeologicznych.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661)**

Rozporządzenie określa sposób prowadzenia rejestru zabytków, krajowej ewidencji zabytków, wojewódzkich ewidencji zabytków, gminnych ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Rejestr zabytków prowadzi się w trzech księgach (A – zabytki nieruchome, B – zabytki ruchome oraz C – zabytki archeologiczne) o określonych wymiarach(46x30). Przedstawione zostały dokładne informacje o tym co powinno się znajdować w karcie zabytku nieruchomego, ruchomego i archeologicznego oraz w karcie adresowej zabytku i w karcie informacyjnej wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Zostały też przedstawione w załączeniu przykładowe karty dla wszystkich wymienionych wcześniej kart.

- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 czerwca 2005r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. z 2014 r. poz. 399)**

Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków udzielają organy wymienione w art. 74 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wniosek składa właściciel lub posiadacz zabytku do:

1. urzędu obsługującego ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, o dotację udzielaną przez ministra;
2. wojewódzkiego urzędu ochrony zabytków, właściwego dla miejsca położenia albo przechowywania zabytku o dotację udzielaną przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

W pierwszym wypadku istnieją trzy terminy składania wniosków:

- do dnia 31 marca roku, w którym dotacja ma być udzielona, na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku,
- do dnia 31 października roku poprzedzającego realizację prac, na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone,
- do dnia 31 marca roku, w którym dotacja ma być udzielona, na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone;

Wnioski składane do Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków muszą być dostarczone do:

- dnia 30 czerwca roku, w którym dotacja ma być udzielona na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku
- dnia 28 lutego roku, w którym dotacja ma być udzielona, na dofinansowanie prac, które zostaną przeprowadzone

Rozporządzenie określa również dokładne informacje o tym co powinno znaleźć się we wniosku.

▪ **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. Nr 212, poz. 2153)**

Rozporządzenie określa kierunki jakie mają powziąć odpowiednie organy państwowe i instytucje na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. Główny cel został określony następująco ochrona zabytków, na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem. Przedstawia również kroki mające na celu zmniejszenie ryzyka nieszczęśliwych wypadków tj. pożar, zwarcie instalacji technicznej. Zaleca przygotowanie planów ochrony zabytków na wypadek:

- pożaru;
- powodzi, ulewy lub zalania z innych przyczyn;
- wichury;
- katastrofy budowlanej, awarii technicznej, chemicznej;
- demonstracji i rozruchów ulicznych, rabunku lub aktu wandalizmu;
- ataku terrorystycznego;
- konfliktu zbrojnego.

Dokładane zalecenia kto przygotowuje plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych określa w całości § 4:

1. Plan ochrony zabytków jednostki organizacyjnej na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje kierownik jednostki organizacyjnej posiadającej zabytki, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, oraz przedstawia do zatwierdzenia wójtowi (burmistrzowi, prezydentowi miasta).
 2. Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje wójt (burmistrz, prezydent miasta); plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze powiatu.
 3. Powiatowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje starosta; plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze województwa.
 4. Wojewódzki plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje wojewódzki konserwator zabytków, w uzgodnieniu z wojewodą i Szefem Obrony Cywilnej Kraju.
 5. Krajowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.
- **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami" (Dz. U. Nr 124, poz. 1304)**

Rozporządzenie określa sposób w jaki należy złożyć wniosek o przyznanie odznaki „Za opiekę nad zabytkami”, w jaki zostaje wręczona, noszenia oraz wygląd odznaki. Wymagania formalne wniosku sprawdza Generalny Konserwator Zabytków, wystawia też opinię. Odznaka jest dwustopniowa: złota – wyższy stopień oraz srebrna – niższy stopień. Minister lub upoważniona przez niego osoba wręcza wyróżnionemu odznakę w Międzynarodowym Dniu Ochrony Zabytków lub w czasie innych uroczystości związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.
 - **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. Nr 89, poz. 510)**

Rozporządzenie określa tryb składania wniosków na jednorazowy lub wielokrotny, stały bądź czasowy wywóz zabytku poza granice. Oględzinami zabytku zajmuje się wojewódzki konserwator zabytków. Po zakończeniu czynności przesyła ustalenia wraz z wnioskiem do ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Paragraf 17 informuje o tym, że „Zezwolenia, pozwolenia i zaświadczenia na wywóz zabytków za granicę lub przedmiotów o cechach zabytków wydane na podstawie dotychczas obowiązujących przepisów zachowują ważność, wyłącznie na wywóz z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, na czas określony w tych dokumentach”.

3 UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

3.1 Obowiązek sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami

Obowiązek sporządzania gminnych Programów opieki nad zabytkami określa zapis art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (T.j., Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.).

W myśl art. 87 tej ustawy:

- Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub Gminny Program Opieki nad Zabytkami.
- Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:
 - Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
 - Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
 - Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
 - Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
 - Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

- Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
 - Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.
- Wojewódzki, powiatowy i Gminny Program Opieki nad Zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada Gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
 - Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
 - Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie Gminy.

3.2 Definicje

Z uwagi na konieczność precyzyjnego odnoszenia się w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami do zapisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, przyjęto za ustawą następujące definicje:

- Zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- Zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- Zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;

- Zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- Instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- Prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- Prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- Roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- Badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- Badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;

- Badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- Historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- Historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- Krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- Otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków, w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

3.3 Sposoby opieki nad zabytkami w świetle przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Według zapisów art. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej, działań mających na celu:

- Zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;

- Zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- Udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- Przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- Kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- Uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie z art. 5 ustawy opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- Naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- Prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- Zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- Korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- Popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W myśl art. 6 ustawy ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- Zabytki nieruchome będące, w szczególności :
 - Krajobrazami kulturowymi,
 - Układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,

- Dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego,
 - Obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - Cmentarzami,
 - Parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - Miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- Zabytki ruchome będące, w szczególności:
- Dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - Kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - Numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - Wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - Materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 2012 r. poz. 642 z późn. zm.),
 - Instrumentami muzycznymi,
 - Wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

- Przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- Zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
 - Pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - Cmentarzyskami,
 - Kurhanami,
 - Reliktami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Art. 6 ustawy mówi również, iż ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

W ustawie znajdują się zapisy precyzujące formy ochrony zabytków. Art. 7 ustawy o ochronie zabytków stanowi, iż formami ochrony zabytków są:

- Wpis do rejestru zabytków;
- Uznanie za pomnik historii;
- Utworzenie parku kulturowego;
- Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

3.4 Opieka nad zabytkami jako zadanie własne Gminy

Obowiązki jednostek samorządowych określają zarówno przepisy ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jak

również ustawy z dnia 12 października 2001 r. o samorządzie gminnym (t.j., Dz. U. z 2015 r. poz. 1515). Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa obowiązki oraz kompetencje Gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Obowiązki są określone m.in. w art. 22, pkt.4 narzucającym obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków, art.87 regulującym sporządzenie na okres czteroletni gminnych programów opieki nad zabytkami, oraz w art.18 i 19 nakazujących uwzględnianie zapisów tych programów przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania.

Ponadto w nowelizacji ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia z dnia 18 marca 2010 r., która weszła w życie 5 czerwca 2010 r., do art. 19 dodano ust.1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniona w decyzjach o ustaleniu inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Są to zabytki wpisane do rejestru wraz z ich otoczeniem oraz zabytki nieruchomości, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.

Dodatkowo w artykułach 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71 i 72 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zawarte są szczegółowe określenia obowiązków samorządu dla objętych ochroną zabytków, które są własnością Gminy lub są w jej posiadaniu.

Dodatkowo art. 81 i 82 regulują możliwość udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru przez organ stanowiący Gminy, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Na podstawie art. 96 istnieje także możliwość, iż wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości,

w tym wydawanie decyzji administracyjnych, gminom i powiatom, a także związkom gmin i powiatów, położonym na terenie województwa.

W Ustawie o samorządzie gminnym, w rozdziale 2, określone są zadania odnoszące się wprost lub pośrednio do ochrony zabytków. Art. 6. 1. mówi, iż do zakresu działania Gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów, co za tym idzie również opieka nad zabytkami. Art. 7. 1. doprecyzowuje, że zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych Gminy, co może się przekładać na działania związane z opieką nad zabytkami w kontekście: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, kultury, w tym bibliotek gminnych i innych placówek upowszechniania kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewienia, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji Gminy i współpracy z organizacjami pozarządowymi.

4 UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Podstawowym dokumentem opisującym strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego powinien być „Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Obowiązek jego sporządzenia ustanawiają art. 84 i 86 oraz art. 90. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, natomiast zgodnie z art. 146 dokument ten powinien zostać opracowany w przeciągu 12 miesięcy od momentu wejścia ustawy w życie. W rzeczywistości jednak program wejdzie w życie dopiero w roku 2014.

W 2004 r. powstały „Tezy do opracowania Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami” (zatwierdzone przez Ministra Kultury 10 maja 2004 r.) Według tych Krajowy Program powinien uwzględniać:

- ocenę stanu zachowania poszczególnych grup zabytków, określenie kategorii i stopnia zagrożeń oraz kierunki działań mających na celu pełną inwentaryzację zasobów (krajowa ewidencja w systemie cyfrowym), monitoring ich stanu oraz zagrożeń;
- funkcjonowanie służb konserwatorskich, opisane przez kierunek działań „wzmocnienie organizacyjne, kadrowe i finansowe na poziomie krajowym i regionalnym”;
- określenie celów i kierunków działań tworzących systemową ochronę i opiekę nad zabytkami poprzez powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa;
- ocenę i wytyczne do systemu finansowania ochrony i opieki nad zabytkami (cel: stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki nad zabytkami);

- określenie celów i kierunków edukacji dot. zabytków w szerokim aspekcie.

Tezy te zostały uwzględnione przy opracowaniu projektu Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2013-2016, którego projekt został poddany konsultacjom społecznym ogłoszonym 20 września 2013 r. i zakończonym 25 października 2013 r. Zgodnie z „Raportem z konsultacji społecznych” dot. programu z dn. 26 listopada 2013 r. do projektu wniesiono 452 wnioski dot. poprawek, z których uwzględniono 52,3%, zaś odrzucono 47,7%.

- **Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017 (przyjęty uchwałą nr 125/2014 Rady Ministrów dnia 24 czerwca 2014 r.)**

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014–2017 jest programem wieloletnim, w rozumieniu art. 136 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, i stanowi program rozwoju określony w art. 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Program wpisuje się w system dokumentów planistycznych państwa, określony w 2009 r. w Planie uporządkowania strategii rozwoju, jako instrument wykonawczy dla Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. Jego projekt został zmodyfikowany po zakończeniu trybu konsultacji społecznych

Rolą Krajowego Programu jest tworzenie warunków dla wypracowania rozwiązań modelowych oraz ich upowszechnienie np. poprzez system konferencji i spotkań z przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego. Natomiast od stopnia zaangażowania tych podmiotów będą zależały realne efekty podejmowanych działań.

Celem głównym krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest: *„Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków”*.

Do jego realizacji opracowano trzy cele szczegółowe wraz z kierunkami działań prowadzącymi do ich realizacji:

- Cel szczegółowy 1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce. Kierunki działań:
 - Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C);
 - Przygotowanie ratyfikacji „Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego”;
 - Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych;
 - Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego;
 - Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych;
 - Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C);
 - Realizacji badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.
- Cel szczegółowy 2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków;
 - Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach;
 - Wypracowanie standardów pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną;
 - Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków;

- Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.
- Cel szczegółowy 3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji;
 - Przygotowanie ratyfikacji „Konwencji ramowej Rady Europe w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa”, Faro 2005;
 - Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych;
 - Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu;
 - Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

Warto nadmienić, że istotnym rozwiązaniem porządkującym zagadnienia przedstawione w programie i uwzględnionym na każdym etapie prac nad dokumentem są zagadnienia horyzontalne, czyli tematy wiodące, których problematyka została poruszona w co najmniej dwóch obszarach diagnozy oraz dwóch celach szczegółowych. Są to:

- 1) podniesienie sprawności i skuteczności działań organów ochrony zabytków, w tym jakości merytorycznej decyzji administracyjnych (szkolenia, standaryzacja działań, itp.)
- 2) dostosowanie prawa i praktyki ochrony zabytków w Polsce do standardów międzynarodowych – ratyfikacja konwencji, ochrona zabytków ruchomych, wdrożenie podejścia krajobrazowego, w tym podkreślenie roli parków kulturowych – jako jednej z kluczowych form ochrony zabytków,
- 3) wzmocnienie realizacji konstytucyjnej zasady pomocniczości, w szczególności w odniesieniu do zadań realizowanych przy zaangażowaniu obywateli lub skierowanych bezpośrednio do nich

- 4) zwiększenie efektywności ochrony lokalnego dziedzictwa kulturowego – poprzez lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w ich otoczeniu
- 5) zwiększenie zaangażowania samorządów w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków
- 6) działania administracyjne na rzecz zwiększania dostępności obiektów zabytkowych dla osób niepełnosprawnych – likwidowanie barier i łagodzenie uciążliwości związanych z niepełnosprawnością ma istotne znaczenie dla przeciwdziałania wykluczenia tej grupy społecznej z dostępu do dóbr kultury, w tym dostępu do zabytków

Zagadnienia horyzontalne nie tworzą dodatkowego poziomu w hierarchicznej strukturze dokumentu zgodnie z jego podziałem na cel główny, cele szczegółowe i kierunki działania. W sposób istotny jednak wskazują zagadnienia priorytetowy w obszarze ochrony zabytków.

- **Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004–2013 z perspektywą do roku 2020 r.**

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stegna, jest zbieżny z głównymi zadaniami Programu Operacyjnego nr 9 „Dziedzictwo kulturowe”, do których należy intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych, poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także dziedzictwa archeologicznego), kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne, zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowej i konfliktu zbrojnego. Główne założenia strategii dokumentu, wytyczające kierunki przy tworzeniu gminnego programu

opieki nad zabytkami to m.in. działania zmierzające do aktywnego zarządzania zasobami materialnego dziedzictwa kulturowego poprzez poprawę stanu zabytków, zwiększenie ich dostępności dla turystów, inwestorów, mieszkańców, m. in. poprzez adaptacje, zwiększenie atrakcyjności regionów poprzez wykorzystanie przez nie wartości wynikających z lokalnego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz edukacja i wdrażanie metod nowoczesnego administrowania związane z ochroną i zachowaniem zabytków.

Beneficjentami programu mogą być m.in. samorządowe instytucje kultury i jednostki samorządu terytorialnego. Zadania programu będą realizowane poprzez:

- Priorytet 1. Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych, realizowany bez udziału środków europejskich, dotyczący bezpośrednio:
 - rewitalizacji historycznych obszarów miejskich;
 - ochrony i zachowania krajobrazu kulturowego wsi;
 - rewitalizacji, rewaloryzacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele inne niż kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, w tym zespołów fortyfikacyjnych oraz budowli obronnych, parków i ogrodów;
 - rewaloryzacji i konserwacji zabytków budownictwa drewnianego;
 - rewaloryzacji zabytkowych cmentarzy oraz renowacji, ochronie i zachowaniu miejsc pamięci i martyrologii w kraju i za granicą;
 - prowadzenia badań archeologicznych i zabezpieczenia zabytków archeologicznych;
 - konserwacji zabytków ruchomych (niewchodzących w skład zasobów muzealnych), w tym w szczególności wystroju i historycznego wyposażenia kościołów w kraju i zagranicą;

- dokumentowania zabytków (w tym badania naukowe i inwentaryzacja) w kraju i za granicą;
- zabezpieczenia przed skutkami klęsk żywiołowych, zniszczeniem, kradzieżą i nielegalnym wywozem za granicę zabytków ruchomych i nieruchomości;
- ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.
- Priorytet 2. Rozwój i konserwacja kolekcji muzealnych, realizowany bez udziału środków europejskich, dotyczący bezpośrednio:
 - zakupu dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych;
 - zakupu starodruków i archiwaliów;
 - konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych w kraju i za granicą;
 - wspierania muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych;
 - dofinansowania wykonania kopii starodruków i inkunabułów.

4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stegna wykazuje zgodność zarówno z programami o charakterze wojewódzkim jak i powiatowym, a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

- **Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego do roku 2020 (Uchwała Nr 458/XXII/12 przyjęta dnia 24 września 2012 r. przez Sejmik Województwa Pomorskiego)**

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego do roku 2020 stanowi aktualizację poprzedniego dokumentu z roku 2005. Konieczność przygotowania nowej dokumentacji wynika z nowych uwarunkowań europejskiego zrównoważonego rozwoju regionu (m.in. uwzględnia przystąpienie Polski do Unii Europejskiej) oraz analizy doświadczeń i dotychczasowego dorobku rozwoju regionalnego. Strategia ta określa sposób realizacji głównych celów, wśród nich zachowanie wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego przy uwzględnieniu potrzeb przyszłych pokoleń. Zawiera ona cele gospodarcze, społeczne, kulturowe i ekologiczne na przyszłe lata.

Treść Strategii Województwa Pomorskiego określają następujące założenia:

- Jest narzędziem kreowania rozwoju, ukierunkowującego dostępne instrumenty finansowe i regulacyjne;
- Obejmuje wyłącznie te zagadnienia, na które Samorząd Województwa Pomorskiego i jego partnerzy w regionie mają rzeczywisty wpływ;
- Nie obejmuje kwestii czysto lokalnych, chyba, że zachodzi ścisły związek między potrzebami i potencjalnymi lokalnymi interesami regionalnymi lub gdy lokalne deficyty istotnie ograniczają możliwości rozwojowe;
- Nie skupia się na sprawach o charakterze rutynowym, należących do sfery bieżącego funkcjonowania oraz wykonywania zadań i obowiązków prawnych przez podmioty działające w regionie;
- Jest selektywna i skoncentrowana na definiowaniu celów i kierunków działania, odzwierciedlając dokonane wybory strategiczne;
- Wyznacza cele poddające się weryfikacji i ustanawia zobowiązania do określonych działań i efektów;
- Zarysowuje kryteria identyfikacji przedsięwzięć wpisujących się w jej realizację;

- Uwzględnia specyfikę uwarunkowań rozwojowych różnych części województwa, wskazując, że nie wszystkie wyzwania rozwojowe mają wszędzie taki sam charakter i ciężar gatunkowy.

Wymienione zostały również zasadnicze przesłanki, które spowodowały aktualizację strategii. Są to między innymi:

- Dynamiczne procesy w globalnym, europejskim i bałtyckim otoczeniu regionu związane głównie z problemami gospodarki światowej, którym to problemom będzie musiało sprostać województwo pomorskie;
 - Potrzebę określenia strategicznych celów rozwoju województwa w związku z programowaniem i ukierunkowaniem środków UE w kolejnej perspektywie finansowej 2014-2020 r.
 - Zmiany prawne i strategiczno-rozwojowe w kraju oraz w całej Unii Europejskiej, związane z przyjęciem przede wszystkim przez sejm RP „Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju”;
 - Potrzeba dynamizacji przekształceń społeczno-gospodarczych w regionie w celu zmniejszenia dystansu do silniejszych gospodarczo regionów kraju;
 - Potrzeba wypracowania standardu co do zakresu, struktury i procedury przygotowania i realizacji dokumentów strategicznych.
 - Skala i kierunki zmian sytuacji społeczno-gospodarczej w województwie i kraju, spowodowany między innymi zmieniającymi się uwarunkowaniami i przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej.
- **Zmiana Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego (Uchwała Nr 1004/XXXIX/2009 przyjęta przez Sejmik Województw Pomorskiego dnia 26 października 2009 r.)**

Dokument ten nawiązując do Strategii Województwa Pomorskiego, określa zasady kształtowania struktury przestrzennej województwa w dalekiej perspektywie czasowej w tym m.in.: wymagania w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego i ochrony dziedzictwa kulturowego

z uwzględnieniem obszarów podlegających szczególnej ochronie. W planie tym znajdziemy następujące wytyczne:

- Zachowanie i eksponowanie przestrzennych świadectw tradycji morskich kraju i województwa, najwartościowszych zespołów i obiektów środowiska kulturowego wzmacniających wizerunek regionu jako integralnego elementu środowiska kulturowego Europy Bałtyckiej;
- Zachowanie różnorodności kulturowej województwa oraz zapewnienie dostępności zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego jako atutu w rozwoju zrównoważonym i konkurencyjności przestrzeni województwa;
- Ukształtowanie ciągłości struktury ekologicznej obszaru aglomeracji, zapewniającej trwałość i bioróżnorodność zasobów przyrodniczych i krajobrazowych, zwłaszcza wynikających z położenia w strefie brzegowej morza;
- Kształtowanie nowych walorów krajobrazowych, w tym odtworzenie krajobrazów zdegradowanych oraz przeciwdziałanie procesom zagrażającym walorom krajobrazu;

Wytyczne te będą realizowane m.in. poprzez następujące działania:

- Kształtowanie i rozwój spójnego systemu przestrzeni publicznej i obszaru aglomeracji w oparciu o strefy śródmiejskie o wysokim zasobie i potencjale kulturowym;
- Obejmowanie ochroną miejsc o wyjątkowych wartościach, gdzie została zachowana historyczna struktura przestrzeni i szczególne walory przyrodniczo-krajobrazowe – zalecane formy ochrony to odpowiednie zapisy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego lub powołanie parku kulturowego.

Plan ten zawiera 46 propozycji tego typu dla obszarów krajobrazu kulturowego o wyjątkowych wartościach z postulatem ich ochrony w planach miejscowych lub w ramach parków kulturowych.

- **Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2011-2014 (Uchwała Nr 852/XXXVI/09 z dnia 29.06.2009 r.)**

Obecny Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami jest kontynuacją założeń zawartych w programie na lata poprzednie, tj. 2007-2010. Dokument ten, jak i poprzedni, powstał podejmować planowane działania dotyczące inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego. Obejmuje on między innymi takie zagadnienia jak analizę uwarunkowań prawnych, analizę z innymi dokumentami programowymi, szczegółowe przedstawienie dziedzictwa kulturowego województwa, diagnozę dotyczącą stanu ochrony tych zasobów, a także cele strategiczne w zakresie opieki nad zabytkami. Są tam także zawarte zapisy dotyczące sposobu wdrażania jak i monitorowania działań.

W Programie Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2011-2014 określono kierunki działań głównych oraz wspierających. Przedstawiono zapisy, które zmierzają do ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego poprzez wykorzystanie ich w działaniach prorozwojowych podejmowanych przez samorząd wojewódzki jak i zarówno samorząd lokalny przy udziale partnerów prywatnych.

W Programie podkreślono znaczenie tożsamości regionalnej, wielokulturowości regionu, związku zagadnień ochrony środowiska kulturowego z celami rozwojowymi regionu i ustalonymi w strategii rozwoju województwa.

Strategiczny cel programu zdefiniowano jako „Wzmocnienie poziomu ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym województwa pomorskiego służące zachowaniu zabytków, budowaniu tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej regionu”. Cel ten będzie realizowany w ramach 3 następujących priorytetów:

- Zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi;
- Zachowanie kulturowego dziedzictwa morskiego i rzeczno;
- Badanie, dokumentacja i promocja dziedzictwa kulturowego.

Priorytety, cele oraz działania zakładają kontynuowanie prowadzonej przez samorząd województwa pomorskiego polityki w dziedzinie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym zmierzającej do:

- Konsekwentnej i planowej realizacji zadań kompetencyjnych samorządu województwa poprzez wykonywanie wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami;
- Włączenia dziedzictwa kulturowego w obszar interwencji i wsparcia samorządów terytorialnych zgodnie z zasadami planowania i wdrażania programów prorozwojowych;
- Stymulowania zasad partnerstwa publiczno-prywatnego z sektorem przedsiębiorców działających na rzecz dziedzictwa kulturowego (zagospodarowanie obiektów zabytkowych);
- Współpracy w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami z właścicielami i użytkownikami zabytków, społecznościami i władzami lokalnymi, instytucjami, stowarzyszeniami, związkami wyznaniowymi, a także z organami administracji państwowej i unijnej;
- Zachowania zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego;
- Dbłości o krajobraz kulturowy regionu, w tym zachowania jego charakterystycznych elementów przestrzennych i przyrodniczych;
- Rewaloryzacji cennych elementów dziedzictwa kulturowego, które uległy degradacji;
- Ochrony i propagowania tradycyjnych form i cech architektury regionalnej (w zakresie bryły, detalu architektonicznego, rozwiązań konstrukcyjnych, materiałowych, kolorystyki);
- Kontynuacji wykorzystania środków finansowych na zachowanie, rewaloryzację, zabezpieczenia i ekspozycji obiektów o szczególnych wartościach zabytkowych;

- Umożliwienia kreowania i realizowania regionalnych i lokalnych projektów związanych z kompleksowymi pracami konserwatorskimi i restauratorskimi oraz chroniącymi krajobraz kulturowy;
 - Propagowania i wspierania popularyzacji, badań i dokumentowania dziedzictwa kulturowego;
 - Wykorzystania dziedzictwa kulturowego w promocji kultury i dla rozwoju turystyki w regionie;
 - Kreowania modelu odpowiedzialności za zasoby dziedzictwa kulturowego w regionie w społecznościach lokalnych i we władzach samorządowych;
 - Kreowania standardów i dobrych praktyk w dziedzinie ochrony zabytków (w tym także prac konserwatorskich);
 - Wspierania aktywności lokalnej w działaniach mających na celu poszanowanie materialnego dziedzictwa oraz zachowanie własnej odrębności i tożsamości (odbudowa i wzmocnienie regionalnej tożsamości.)
- **Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 (Uchwała Nr 311/339/14 zarządu województwa pomorskiego z dnia 27 marca 2014r.)**

Jednym z celów tematycznych wybranych do RPO WM jest „Ochrona środowiska i promowanie efektywnego gospodarowania zasobami”. Związany on jest z wyzwaniem, które niesie za sobą stan znacznej części pomorskich zasobów dziedzictwa kulturowego, uniemożliwiający jego turystyczne wykorzystanie. Dotyczy to zarówno budynków osadzonych w charakterystycznych dla województwa pomorskiego kontekstach krajobrazowych, jak i przestrzeni publicznych w ramach cennych układów urbanistycznych i ruralistycznych. Rozpoznawalne w skali krajowej i międzynarodowej obszary i obiekty zabytkowe stanowią atrakcje turystyczne, których potencjał nadal nie jest w pełni wykorzystany.

Odpowiednie wykorzystanie dziedzictwa kulturowego regionu może przyczynić się do wzrostu zatrudnienia, jak również do bardziej zrównoważonego wykorzystania środowiska. Dla osiągnięcia tego stanu konieczna jest poprawa stanu zachowania dziedzictwa, jak również stworzenie możliwości jego bezpiecznej eksploatacji i nowoczesnych mechanizmów zarządzania.

Dlatego też wyznaczono dwa priorytety inwestycyjne obejmujące swoim zakresem działania poprawę stanu zachowania dziedzictwa kulturowego:

- o Priorytet inwestycyjny 6.3 Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego.

Cel szczegółowy: Stworzenie kompleksowej, rozpoznawalnej oferty turystycznej opartej na charakterystycznych walorach dziedzictwa kulturowego.

Interwencją objęte zostaną przedsięwzięcia obejmujące ratowanie, przywracanie wartości i ochronę charakterystycznych zabytków lub ich zespołów wraz z otaczającym je kontekstem krajobrazowym, poprzez m.in. prace rehabilitacyjne i modernizacyjne służące nadaniu im nowych funkcji (usług turystyki lub kultury), przy możliwym jednoczesnym zachowaniu funkcji dotychczasowych, jak również wdrażanie nowych form zarządzania (tworzenie parków kulturowych).

Ponadto wsparciem objęte zostaną projekty ukierunkowane na podnoszenie jakości przestrzeni publicznej obejmujące realizację prac służących estetyzacji i podkreśleniu walorów kulturowych tej przestrzeni w ramach układów urbanistycznych i ruralistycznych wpisanych do rejestru zabytków.

Wsparciem objęte będą również projekty umożliwiające bezpieczną eksploatację zasobów materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu, w tym w zakresie dokumentowania i popularyzacji, inwentaryzacji i udostępniania zasobów kultury z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych (w szczególności digitalizacja zasobów, tworzenie nowych treści cyfrowych).

- Priorytet inwestycyjny 9.2 Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich.

Cel szczegółowy: Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich.

Interwencja w zakresie kompleksowej rewitalizacji dotyczyć będzie nadawania i przywracania funkcji społecznych zdegradowanym obszarom miejskim. Realizowane w ujęciu kompleksowym przedsięwzięcia – wynikające z programów rewitalizacji – będą obejmowały w szczególności wspieranie integracji społeczno-zawodowej mieszkańców zdegradowanych obszarów miejskich, rewaloryzację, modernizację i adaptację istniejącej zabudowy, zagospodarowanie przestrzeni publicznych, działania związane z ochroną zabytków, w tym prace konserwatorskie i restauratorskie oraz dostosowanie budynków do funkcji społecznych, gospodarczych, rekreacyjnych, kulturalnych i edukacyjnych.

Wszystkie realizowane projekty oprócz działań infrastrukturalnych powinny obejmować również bezpośrednio z nimi powiązane działania społeczne skierowane do mieszkańców zdegradowanych obszarów.

Realizowane w ramach finansowania krzyżowego działania społeczne powinny dotyczyć, w szczególności kształtowania postaw społecznych i włączenia lokalnej społeczności w działania rewitalizacyjne.

Wszystkie przedsięwzięcia realizowane będą w sposób partnerski. Partnerami w projektach koordynowanych przez jednostki samorządu terytorialne będą m.in. organizacje pozarządowe, instytucje kultury, instytucje edukacyjne, szkoły wyższe, kościoły i związki wyznaniowe, wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe, oraz inne podmioty, których udział jest istotny dla realizacji projektu.

5 UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie Gminy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stegna wykazuje zgodność z celami zawartymi w następujących gminnych dokumentach strategicznych.

- **Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Stegna na lata 2007-2020 (Uchwała Nr XIV/131/2008 przyjęta przez Radę Gminy dnia 17 marca 2008 r.)**

Podstawą do stworzenia Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Stegna była potrzeba ukierunkowanego rozwoju określającego misję, cele oraz kierunku działania do 2020 r. Dokument ten zawiera również opcje jak i wariant rozwoju. Cele i kierunki działania odnoszące się do ochrony dziedzictwa kulturowego oraz zabudowy zabytkowej przedstawiają się następująco:

- Podejmowanie działań dążących w kierunku odnowy obszarów wiejskich, rewitalizacji dóbr kultury oraz dziedzictwa kulturowego. Będzie to możliwe poprzez następujące działania:
 - Renowacja obiektów zabytkowych występujących na terenie gminy;
 - Tworzenie Parków Kulturowych we współpracy z sąsiednimi gminami;
 - Tworzenie Planów Odnowy Miejscowości.
- Wykorzystywanie istniejących walorów krajobrazowo-przyrodniczych do rozwoju gospodarczego gminy poprzez następujące działania:
 - Promocja walorów krajobrazowo-przyrodniczych gminy w oparciu o krajowe media oraz Internet;

- Stworzenie instrumentów ekonomicznych na poziomie lokalnym dla powiększenia bazy turystycznej w obszarze usług noclegowych i gastronomicznych na terenie gminy
- Opracowanie Strategii Rozwoju Turystyki dla obszarów turystycznych gminy w celu określenia kierunków wsparcia finansowego poszczególnych obszarów oraz wskazania na dodatkowe możliwe źródła dochodów gminy;
- Działania mające na celu tworzenie oraz aktualizowanie dokumentów planistycznych dających na bieżąco podstawy do realizacji nowych inwestycji:
 - Opracowanie i aktualizowanie planów zagospodarowania przestrzennego;
 - Tworzenie wydzielonych stref aktywności gospodarczej o korzystnych warunkach do inwestowania;
 - Uaktywnianie nowych przestrzeni pod względem infrastrukturalnym pod potrzeby inwestorów tworzących nowe miejsca pracy.
- **Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Stegna (Uchwała nr XL/397/2010 przyjęta przez Radę Gminy dnia 20 Lipca 2010 r.)**

Obszar objęty w studium znajduje się w obrębie mikroregionu historyczno-kulturowego pasma nadmorskiego (części obejmujące Mierzeje Wiślaną i dolny taras Gdańska), na terenach charakteryzujących się wysokimi wartościami kulturowymi.

Studium to wyznacza obszary problemowe jeśli chodzi o politykę przestrzennej ochrony dziedzictwa kulturowego. Są to obszary historyczne:

- Mierzeja Wiślana;

- Delta Szkarpawy;
- Wyspa Przemysław.

Wyróżnia się także obszary polityki sektorowej, w której wyróżnia się:

- Ochronę dziedzictwa kultury gospodarowania przestrzenią:
 - Osadnictwo rybackie typu wyspowego w strefie dawnej mierzei i delty Szkarpawy (Junoszyño, Stegna, Rybina);
 - Osadnictwo fryzyjskie i mennonickie w strefie delty Szkarpawy;
 - Ochrona historycznych systemów kanałów i polderów;
- Ochronę dziedzictwa architektonicznego:
 - Tradycyjnej zabudowy fryzyjskiej i mennonickiej;
 - Wiatraków i domów podcieniowych.
- Ochronę dziedzictwa bursztynu:
 - Rezerwatów archeologicznych związanych ze zbieractwem i obróbką bursztynu;
 - Kultywowanie tradycyjnych metod zbieractwa i obróbki bursztynu;
 - Ochrony szlaków bursztynowych.
- Ochronę techniki dziedzictwa techniki i inżynierii:
 - Mostów zwodzonych;
 - Stacji pomp;
 - Śluz, kanałów i innych elementów tradycyjnego systemu polderowego;
 - Kolei wąskotorowych.

W ramach studium wyróżnia się również zasady polityki przestrzennej ochrony dziedzictwa kulturowego. Obszarami objętymi lub wskazanymi do objęcia szczególnej ochrony na podstawie przepisów szczególnych są m.in.:

- Przestrzenne Ekomuzeum Bursztynu - chronione jako system rezerwatów archeologicznych i kulturowych;
- Rezerwat Kulturowy Twierdzy i Śluzy „Gdańska Głowa”;
- Rezerwat Kulturowy Wsi Żuławki;
- Park Kulturowy Deltę Szkarpawy.

Tworzenie parków kulturowych ma na celu lepszą ochronę potencjału kulturowego i odpowiednie wykorzystanie go dla rozwoju rekreacji i turystyki na obszarach o wysokich walorach historyczno-kulturowych. Krajobraz tych obszarów charakteryzuje się zachowaną historyczną strukturą przestrzenną i historycznym charakterem.

- Obszary, dla których sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jest obowiązkowe ze względu na istniejące uwarunkowania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i kształtowania środowiska kulturowego:
 - Obszary rezerwatów archeologicznych, rezerwatów kulturowych o parków kulturowych;
 - Obszary historyczne niw siedliskowych.
- Obszary rekomendowane przez Gminę Stegna do realizacji zadań i programów wynikających z polityki przestrzennej państwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego (pomniki historii, rezerваты kulturowe, parki kulturowe):
 - Przestrzenne Ekomuzeum Bursztynu z głównymi stacjami:
 - Brzeg morski na granicy miejscowości Mikoszewo i Jantar;

- Rezerваты archeologiczne w Jantarze-Junoszynie;
- Połączenie drogowe przez Szarpawę pomiędzy Chorążówką a Wiśniówką;
- Rezerwat archeologiczny Niedźwiedzica – Stare Babki;
- Rezerwat archeologiczny Zamek Szarpawa;
- Rezerwat Kulturowy Gdańska Głowa – Żuławy;
- Park Kulturowy Deltę Szarpawy;
- Park Kultury Żuławskiej (skansen) po wschodniej stronie wsi Żuławy.

Ponadto, studium wyznacza następujące cele dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego, określone w dokumencie mianem „celów kulturowych”:

- Ochrona dziedzictwa narodowego jako nośnika pamięci oraz nośnika wartości wspólnych (wspólnoty europejskiej, narodowej, regionalnej);
- Ochrona tożsamości kulturowej miejsca (miejscowości, regionu);
- Ochrona procesu dziejowego budowy środowiska kulturowego (w kontekście filozofii zrównoważonego rozwoju)
- Monitorowanie procesu przemian środowiska kulturowego;
- Wpływanie na tempo i kierunki procesów transformacji środowiska kulturowego (zasada „dobrej kontynuacji”).

5.2 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy

Gmina Stegna jest jedną z największych gmin wiejskich w Polsce oraz ważnym węzłem komunikacyjnym Mierzei Wiślanej. Położona jest w północno-wschodnim krańcu województwa pomorskiego, pomiędzy Zatoką Gdańską,

Przekopem Wisły, skrajem Żuław Wiślanych i Mierzei Wiślanej. Obszar gminy Stegna obejmuje północną część Żuław Wiślanych, będących rozległą równiną położoną w delcie Wisły, którą stanowią łąki i pola uprawne, poprzecinane licznymi odnogami Wisły (największa z nich to Szkarpa) oraz gęstą siecią kanałów i rowów melioracyjnych, odwadniających bardzo żyzne gleby powstałe z osadów wiślanych. Jej wschodnie obszary wchodzą w skład Parku Krajobrazowego Mierzeja Wiślana. Największe miejscowości w gminie to Stegna, Mikoszewo, Jantar, z czego ta pierwsza jest zarazem największym ośrodkiem wypoczynkowym na tym terenie.

5.2.1 Rys historyczny gminy

(Sekcja opracowana na podstawie „Programu opieki nad zabytkami dla gminy Stegna na lata 2009-2012”)

Osadnictwo na Żuławach związane było bezpośrednio z przyrastaniem lądu kosztem morza. W okresie neolitu (2500 – 1700 lat p.n.e.) na Żuławach Malborskich istniały prawdopodobnie sezonowe osady łowców fok kultury rzucewskiej. W północnej strefie Żuław najwcześniej powstała Mierzeja Wiślana. Uformowała się z łańcucha wysp utworzonych w wyniku akumulacji osadów niesionych przez prądy morskie.

W okresie wpływów rzymskich, datowanym na początek naszej ery, funkcjonował „szlak bursztynowy” prowadzący z wybrzeża Bałtyku (z Sambii przez Mierzeję) aż do północnej Italii. Szlak ten istniał także we wczesnym średniowieczu. W tym okresie mierzeja wynurzała się ponad poziom morza - poprzecinana była głębiami odprowadzającymi wodę z Zalewu Wiślanego do Zatoki Gdańskiej, podczas gdy reszta terenu była jeszcze pokryta wodami Zalewu. Przyrost delty Wisły Elbląskiej i Królewieckiej w późnym średniowieczu rozpoczął proces tworzenia się żuławskiej części dzisiejszej gminy Stegna.

Tereny na północ od Wisły Gdańskiej i Elbląskiej (Szkarpawy) określano w średniowieczu jako Mierzeję Gdańską. Jej środkowo-wschodnią częścią był obszar znajdujący się obecnie w granicach gminy Stegna, zwany Starą Mierzeją Wewnętrzną. Na terenie tym leżą obecnie wsie: Drewnica, Mikoszewo, Przemysław, Jantar. Na wschód od Starej Mierzei Wewnętrznej rozciągała

się Mierzeja Tylina. Na jej zachodnim skraju leży obecnie Stegna. Na początku XIII wieku, przed kolonizacją niemiecką, Mierzeję Gdańską zamieszkiwali Prusowie i Pomorzanie. Wchodziła ona w skład Księstwa Pomorskiego. W wyniku podboju Prus przez Zakon Krzyżacki, w latach 30. i 40. XIII wieku wytworzyła się na mierzei granica krzyżacko-pomorska. Część krzyżacka mierzei weszła prawdopodobnie w skład diecezji sambijskiej. Granica z Państwem Zakonnym nie była trwała. W wyniku agresji krzyżackiej Księstwo Pomorskie utraciło wschodnią część Mierzei Gdańskiej. Cała Mierzeja Gdańska została przejęta przez Krzyżaków po dokonanych przez nich w 1308 r. podboju Pomorza Wschodniego. Tym samym dzisiejsze Żuławy Malborskie (Wielkie) zostały włączone do komturii malborskiej. Północna część komturii podlegała urzędowi rybackiemu w Szkarpawie.

W czasach krzyżackich nastąpiło decydujące przekształcenie krajobrazu Żuław. Prace regulacyjne w delcie Wisły prowadzono już wprawdzie w XIII w., jednak zasadnicza ich część została wykonana w XIV i XV w. W 1407 r. władze Zakonu wydały rozporządzenie „Die gemeine Landtafel”, które stanowiło prawną podstawę organizacji systemu regulacyjnego i melioracyjnego na Żuławach. Dla sprawnej kontroli i organizowania prac przy wałach wprowadzono urzędy starosty żuławskiego i przysięgłych wałowych, którym podlegała w zakresie ich kompetencji ludność ze wszystkich wsi żuławskich. Mieszkańcy poszczególnych wsi mieli obowiązek opiekować się wyznaczonymi odcinkami wałów. Musieli także brać udział we wznoszeniu nowych obwałowań. Urzędnicy tego tzw. zarządu tam byli wybierani przez miejscową ludność i zatwierdzani przez władze Zakonu lub miast do których dane tereny należały. Z regulacją Żuław związana była szeroka akcja lokacyjna wsi, połączona w znacznym stopniu z napływem kolonistów z zachodniej Europy, prawdopodobnie przede wszystkim z Fryzji. Kolonizacja ta miała decydujące znaczenie dla ukształtowania się oblicza etnicznego i kulturowego Żuław.

Rybacy nie płacili czynszu gruntowego ale podymne oraz dwa razy w roku, tzw. „Strantzins”, czyli zwyczajową opłatę odpowiadającą czwartej części połowu. Ściąganiem opłat zajmowali się ćwiartnicy, a sądy sprawował rybicki. Opłata „holzgwlt” („drzewne”) była pobierana od rybaków za pozyskiwanie drewna, a jej wysokość była uzależniona od wielkości łodzi. Na posiadanie narzędzi

rybackich takich jak niewód, sieci zastawne, czy włók (zwany kajtlem) potrzebne były zezwolenia. Zezwoleniami tymi handlowano. Uprawnienia do połowu jesiotra miał jedynie Zakon Krzyżacki, a początkowo także trzy klasztory: dominikanów z Gdańska oraz cystersów z Pelplina i Oliwy. Przypadkowo złowione jesiotry, a także szczupaki, łososie i karpie, rybacy musieli oddawać rybickiemu. W Kobbelgrube („stadninie klaczy”), miejscowości z której wydzieliła się współczesna Stegna, od co najmniej 1465 roku funkcjonowała parafia.

Innym ważnym źródłem dochodu mieszkańców mierzei był bursztyn, który był uważany za regale, czyli dziedzinę gospodarki zastrzeżoną dla panującego. Zebrany bursztyn był sprzedawany Zakonowi lub pośrednikom, którzy także musieli sprzedać go Zakonowi. Złamanie monopolu na posiadanie i handel bursztyntem groziło nawet karą śmierci.

Wojna trzynastoletnia, tak jak i wszystkie następne wojny włącznie z II wojną światową, przyczyniła się do znacznego zniszczenia systemu irygacyjnego Żuław. Mieszkańcy nie zawsze byli w stanie w sposób dostateczny dbać o wały, tamy przeciwpowodziowe i kanały irygacyjne, gdy na ich ziemiach miały miejsce manewry wojenne. W trakcie wojen dochodziło także do celowych zalań i podtopień przystosowujących teren do walki. Na początku wojny trzynastoletniej chłopci żuławscy zorganizowani dzięki uczestnictwu w zarządzie tam zostali przyjęci do Związku Pruskiego, co świadczyło o ich dobrej samoorganizacji oraz dużym znaczeniu społecznym i politycznym. W 1457 r. Kazimierz Jagiellończyk zastawił okręg szkarpański spółce kupców gdańskich za 7 tysięcy florenów. Mimo tak wysokiej kwoty dzierżawnej i mimo zniszczeń wojennych dzierżawcy uzyskiwali z okręgu znaczne dochody. W 1505 r. doprowadziło to do sporu Gdańszczan z biskupem warmińskim o Szkarpawę.

Od XV wieku gmina Stegna po raz kolejny zyskała na znaczeniu, tym razem poprzez uruchomienie szlaku pocztowego (Nehrungstasse, Poststrasse), łączącego Gdańsk z Królewcem (m.in. przez Kobbelgrube).

W XVI wieku rozpoczęła się druga faza kolonizacji – sprowadzeni zostali na Żuławę osadnicy niderlandzcy, tzw. Olędrzy (większość z nich była

mennonitami – anabaptystami z Niderlandów). Odegrali oni wybitną rolę w regulacji delty Wisły Elbląskiej. Pojawienie się na Żuławach Olędrów utrwaliło dominujące na tym terenie stosunki społeczne, charakteryzujące się m.in. brakiem poddaństwa osobistego chłopów oraz pańszczyzny. Zasadniczą formą opłat na rzecz zarządcy patrymonium był czynsz. Olędrzy udoskonaliли gospodarkę rolną na Żuławach – wprowadzili hodowlę wysokomlecznych krów, produkcję serów twardych.

W XVII w. istotną rolę w wojnach szwedzkich odegrała Twierdza Gdańska Głowa, która usytuowana została w rozwidleniu Wisły Gdańskiej i Elbląskiej (niedaleko obecnej śluzy). Zbudowana przez Gdańszczan, została w 1655 r. zdobyta i rozbudowana przez Szwedów. Po kapitulacji Szwedów w 1659 r. twierdza nie odgrywała już znaczącej roli i została pod koniec wieku rozebrana.

Problemem dla całej Mierzei stało się wycinanie porastających je lasów. Spowodowało to uruchomienie wydm i zasypywanie przez piasek miejscowości i lasów. Niebezpieczeństwo udało się zażegnać dzięki metodzie stopniowego opanowywania wydm przez sadzenie traw, a później lasów. Metodę tę zastosował w I połowie XIX w. Duńczyk Sören Biörn. W XVIII wieku we wszystkich wsiach Żuław były szkoły. W 1895 roku ukończono prace przy regulacji Leniwki (dolny bieg Wisły, poniżej odpływu Nogatu) i jej ramion ujściowych – Wisły Gdańskiej i Elbląskiej. W wyniku tych działań oba te ramiona zostały odgródzone od koryta Leniwki oraz zbudowano śluzy umożliwiające żeglugę nimi w Gdańskiej Głowie i w Przegalinie. W 1905 r. zbudowano linię kolejki wąskotorowej łączącą Gdańsk przez Mikoszewo i Stegnę ze Sztutowem. Połączenie z Nowym Dworem uzyskano w 1906 r.

Pod koniec II wojny światowej, Niemcy wycofując się z Żuław, zniszczyli wały przeciwpowodziowe i stacje pomp. Tereny Żuław zostały ponownie zalane, a ich osuszanie zabrało po wojnie sporo czasu. W 1973 roku w wyniku reformy administracyjnej utworzona została gmina Stegna. Do 1975 roku tereny gminy Stegna należały do województwa gdańskiego, potem do elbląskiego. Reforma administracyjna z 1999 r. zreorganizowała dotychczasową strukturę administracyjną: gmina Stegna weszła w skład powiatu nowodworskiego, województwa pomorskiego.

5.2.2 Zabytki nieruchome

Charakterystycznym elementem krajobrazu Żuław jest budownictwo mieszkalne. Przeważają domy drewniane i murowane z okresu od XIX do I ćw. XX wieku. Na przestrzeni lat spora część zabudowy uległa zniszczeniu, inna dla poprawienia warunków bytowych została przebudowana, ocieplona i otynkowana, co w wielu przypadkach wpłynęło niekorzystnie na żuławski krajobraz.

Budownictwo drewniane

Na terenie gminy Stegna zachowała się bardzo duża ilość budynków drewnianych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Budynki powstałe na terenie gminy są charakterystyczne dla osadnictwa mennonickiego. Są to przeważnie obiekty jednokondygnacyjne z użytkowym poddaszem, wykonaną często w konstrukcji ryglowej, czasem oszalowaną pionowo deskami. W fundamentach zazwyczaj używano kamieni polnych, cegły i betonu. Najpopularniejszym rodzajem konstrukcji była konstrukcja zrębowa, w węglach następowało łączenie na jaskółczy ogon. Często stosowano dekoracje zakrywające naroża, tworzące pionowe pasy na wzór pilastrów lub lizen. Oczepy bywały bogato profilowane, a wystające końcówki belek stropowych zaciosywano w ćwierćwałki lub ozdobię profilowano. Szczyty budynków najczęściej stawiano w konstrukcji ryglowej, którą oszalowano pionowo deskami i dekorowano laubzekinem. Najpopularniejsze formy dekoracji od zewnątrz laubzekin, płaskorzeźba, lub wycięcia, np. w postaci kotary, draperii czy festonu, zdobiono też ganki, tarasy, werandy i podcienie. Dachy były przeważnie dwuspadowe wysokie tak aby była możliwość zamieszkania na poddaszu. Najpopularniejszą metodą krycia była trzcina i dachówka. Po II wojnie światowej, zaczęto kryć eternitem bądź blachodachówką. Spotkać można również dachy naczółkowe oraz w nielicznych wypadkach dachy mansardowe i o ryglowych szczytach.

Większe domy posiadają ryglową facjatę, która daje dodatkową przestrzeń mieszkalną. Niektóre facjaty mogą być pozostałością po rozebranych podcieniach. W celu wzbogacenia efektu wizualnego stosowano kontrasty

kolorystyczne, żywymi kolorami pokrywano przestrzeń wokół otworów okiennych (głównie okiennice), wyróżniając je od reszty budynku.

Najstarsze na terenie gminy budynki drewniane pochodzą z końca XVIII wieku i znajdują się w miejscowości Żuławki. Najcenniejszym przykładem tego typu zabudowy jest budynek o numerze 32/33 z 1797 r. z dużym podcieniem.

Budownictwo murowane

Na terenie gminy Stegna, jak i na całych Żuławach, budownictwo murowane zostało rozpowszechnione pod koniec XIX wieku. Najprostsze domy mieszkalne są niewielkich rozmiarów, zbudowane na planie prostokąta, piętrowe z użytkowym poddaszem. Niekiedy dekoracyjnie oddzielone zostały te dwie kondygnacje, poprzez zastosowanie gzymsu kostkowego, krzyżowego, bądź gzymsu innego typu. W przeważającej ilości posiadały dach dwuspadowy. Zdarzało się, że posiadały dekoracje charakterystyczne dla domów drewnianych, czyli laubzekinem. Bogatsze domy posiadały wysuniętą część wejściową. Często pojawiały się dekoracje naczółkowe nad oknami. Dziś część obiektów jest otynkowana, co niekorzystnie wpływa na wygląd otoczenia, jak i oczywiście samego zabytku. Do wyróżniających się ceglanych budynków należą także pastorówki oraz dawne plebanie i pełniące nadal tę funkcję (np. w Drewnicy). Cegła była również materiałem budowlanym wykorzystywanym do budowy budynków gospodarczych.

Zagrody

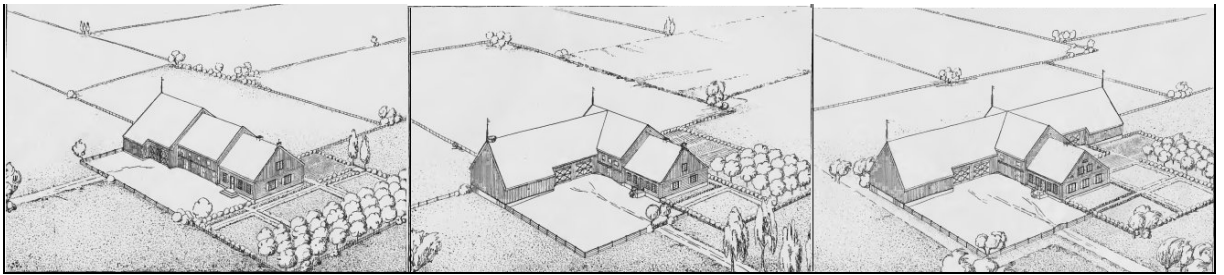
Charakterystycznym elementem krajobrazu Żuław są zagrody holenderskie. Na terenie gminy Stegna zachowały się w całości zagrody oraz niekompletne np. tylko domy podcieniowe. Taki typ zagrody cechuje się tym, że budynek mieszkalny, obora i stodoła były ze sobą połączone. Badacze zabytków osadnictwa holenderskiego. O. Kloepfel sformułował trzy zasadnicze typy zagród:

- Wzdłużną (langhof), w której wszystkie budynki ustawione były w jednej linii,

- Kątową (winkelhof), w której do budynku obory prostopadle przylega z jednej strony stodoła,
- Krzyżową (kreuzhof), kiedy to do obory z dwóch stron przylegają dwie stodoły.

Najlepszym przykładem tego typu gospodarstwa jest zagroda wpisana do rejestru zabytków w Steganie na ulicy Cisowej 6. Obiekt wybudowany w 1801 r. wzdłużnie, czyli wszystkie budynki są ustawione wzdłuż jednej linii, obora i stodoła wyżej. W całości wykonany z drewna w konstrukcji ryglowej. Obiekty gospodarcze oszalowane. Założenie przykryte wysokim dachem dwuspadowym, krytym strzechą, w bardzo dobrym stanie.

Na terenie miejscowości Drewnica zachowały się (niepełne) zagrody holenderskie. Na ulicy Zielonej 32, Wiślanej 52, Kasztanowej 11.

Rysunek 1. typy zagród holenderskich

Domy podcieniowe

Na terenie gminy Stegna zachowały się jedne z najlepszych przykładów domów podcieniowych na Żuławach. Na szczególną uwagę zasługują najstarsze domy mieszkalne na terenie Żuławki. Budynek o adresie Żuławki 32/33 z 1779 r. oraz Żuławki 6 z 1825 r. Gmina liczy w przybliżeniu 9 budynków podcieniowych. Są to m.in. w miejscowości Przemysław budynek nr 3 (XIX w.) oraz 4 (XVIII/XIX w.), Rybina dom nr 12 (I ćw. XIX w.), Izbiska budynek o numerze 12 (1778 r.), Mikoszewo dwa domy na ulicy Gdańskiej 55 d. 105 (XVIII/XIX w.) i 68 (XIX w.), dom w Wiśniówce Gdańskiej o numerze 2 (1890 r.), w Żuławkach domy o numerze 6 (1825 r.) i 75 (1859 r.). Stan ich zachowania jest zadowalający. Wyjątek stanowi dom nr 12 w miejscowości Izbiska. Obiekt powstał w roku 1778, jest ujęty w rejestrze zabytków, a mimo to podcienie z dwóch stron

zostały otoczone przeszkloną ścianą. Zachowano kolumny, jednak przez ten zabieg nastąpiło znaczące zubożenie formy artystycznej zabytku. Dom w Mikoszewie na ulicy Gdańskiej 55 posiada zawalony dach w części murowanej. Część podcieniowa jest nienaruszona.

Najczęściej domy podcieniowe na Żuławach były budowane w konstrukcji murowano – drewnianej. Jedynym murowanym domem podcieniowym na terenie gminy jest obiekt w Wiśniówce Gdańskiej, reszta jest przeważnie zbudowana w konstrukcji szkieletowej wypełnioną cegłą. Niektóre domy powstały wyłącznie z drewna.

Budynki są zazwyczaj dwukondygnacyjne z użytkowym poddaszem. Element wysunięty był często dekorowany bardziej dekoracyjnie niż pozostała część budynku. Większość domów posiadała bogate zdobienia typu: laubzekin, nadokienniki, wymyślne konstrukcje szkieletowe w szczytach budynków. W celu wzbogacenia efektu wizualnego stosowano kontrasty kolorystyczne, żywymi kolorami pokrywano przestrzeń wokół otworów okiennych (głównie okiennice), wyróżniając je od reszty budynku. Domy były w większości kryte dachem dwuspadowym. Wyjątek stanowi obiekt murowany w Wiśniówce Gdańskiej, gdzie zastosowano dach łamany.

Najbardziej znanym budowniczym żuławskich domów był Peter Loewen, którego stolarka drzwiowa i okienna sprawia do dziś ogromne wrażenie.

Układy przestrzenne gminy

Od XIV do XV wieku kształtowały się układy przestrzenne miejscowości na terenie gminy Stegna, ukształtowane zostały podstawowe sieci osadnicze. Wtedy też rozpoczął się proces melioracyjny. Na okres od XVI do XVIII w. przypada typowe osadnictwo mennonickie, utrwala się też gospodarka rolna, silnie uzależniona od systemu melioracyjnego. Do czasu zakończenia II wojny światowej teren gminy został już ostatecznie obwałowany w okolicy ramion ujściowych Wisły. Następowo też osuszanie zalanych przez Niemców terenów.

Warte wymienienia są układy ruralistyczne wsi Drewnica (wielodrożny, prawdopodobnie rozwinięty z łańcuchówki lub ulicówki) i nieodległej wsi Żuławki (łańcuchówka przywałowa), które są wpisane do rejestru zabytków.

Zabytkowe mosty, śluzy i wiatraki

Na terenie Żuław, silnie powiązanych z wodą, oczywiste jest występowanie obiektów odnoszących się w swym założeniu do akwenów. Człowiek od początków osadnictwa na tym terenie musiał radzić sobie z tą potężną siłą natury, ale czerpał z niej również korzyści. Dlatego na Żuławach nie trudno znaleźć śluzy, kanały, mosty, wiatraki oraz przepompownie. Często można spotkać wały przeciwpowodziowe.

Na terenie gminy Stegna znajdują się m.in. takie zabytki:

- Drewnica, śluza

Została zbudowana w 1895 r. Jej głównym celem było odcięcie rzeki Szarpawy od głównego nurtu Wisły. Zwana jest „Gdańską Głową”. Jest to śluza jednokomorowa, o wymiarach 61 x 12,5 m. Maksymalna wysokość śluzowa wynosi 3 m. Wrota przeciwpowodziowe oraz most obrotowy znajdują się od strony Wisły.

- Rybina, most zwodzony, nr rej. 1530 z dnia 03.03.1995, 1933 r.

Wybudowany w 1933 r. Znajduje się nad Wisłą Królowiecką. Wykonany w konstrukcji żelbetowo – drewnianej, aby most się unosił zastosowano przeciwwagę. W latach 70 zamknięty z uwagi na potrzebę gruntowego remontu. Z uwagi na to, że droga wodna przestała być, aż tak istotna jak we wcześniejszych latach, most pozostawał długo nieczynny.

- Rybina, most zwodzony, nr rej. 1533 z dnia 07.04.1995, 1933 r.

Wybudowany w 1933 r. Znajduje się nad Szarpawą. Wykonany w konstrukcji żelbetowo – drewnianej, aby most się unosił zastosowano przeciwwagę.

- Rybina, most kolejowy, nr rej. 1625 z dnia 3.04.1997, 1905 r.

Most wybudowany w 1905 r. nad rzeką Szarpawą. Zaprojektowany i wykonany przez firmę Stahlwerke Dortmund AG. Po wojnie uruchomiony w 1948 r. Główny mechanizm maszyny znajduje się w filarze ustawionym pośrodku ruchomego przęsła. Operacja obrotowa wykonywana jest ręcznie. Przęsło liczy sobie 43 metry długości. Obracany jedynie w lato. Znajduje się na linii Stegna – Nowy Dwór Gdański.

- Stobiec most drogowy zwodzony, nr rej, 1561 z dnia 07.08.1995, 1934 r.

Most wykonany w 1934 r. Wykonany w konstrukcji żelbetowo – drewnianej, aby most się unosił zastosowano przeciwwagę. Pod mostem płynie rzeka Tuga. Obiekt w kiepskim stanie.

5.2.3 Zabytki archeologiczne

Ze względu na swoje położenie geograficzne, w krajobrazie gminy Stegna dominują nisko położone i płaskie obszary Żuław Wiślanych, bezpośrednio przylegających do prawego brzegu Wisły. Pierwotne obniżenie żuławskie uformowane w epoce glacialnej, wypełnione zostało utworami akumulacji Wisły, a w ostatnim etapie również Nogatu i Szarpawy. Z osadów rzecznych delty Wisły, które stanowiły główny budulec Żuław, wykształciły się cenne pod względem użytkowym mady próchniczne i mułowe oraz gleby torfowe i murszowe. Trudny do zagospodarowania teren Żuław oraz rozległa delta Wisły długo uniemożliwiały rozwój stałego osadnictwa. Dopiero wielowiekowe przekształcenia środowiska naturalnego Żuław oraz działalność w zakresie regulacji systemu delty Wisły, umożliwiły trwałe zagospodarowanie terenu.

W ramach programu badań powierzchniowych AZP, przebadano następujące arkusze, obejmujące całość obszaru gminy Stegna - arkusz AZP: 12-47, 12-48, 12-49, 13-48, 13-49, 14-47, 14-48. W sumie zinwentaryzowano 40 stanowisk, z czego 15 stanowisk jest archiwalnych. Wszystkie zarejestrowane stanowiska określone zostały chronologicznie dzięki występowaniu charakterystycznej ceramiki, narzędzi kamiennych, krzemienych i przedmiotów bursztynowych.

Na terenie gminy Stegna znajdują się dwa stanowiska o szczególnym znaczeniu nie tylko dla dziejów regionu, które objęte zostały ochroną konserwatorską poprzez wpis do rejestru zabytków:

- Zespół neolitycznych obozowisk sezonowych związanych z eksploatacją i obróbką bursztynu w Niedźwiedzicy, nr 67/A/82 i 68/A/82 z dnia 5 maja 1982 roku;
- Neolityczna osada bursztyniarska w miejscowości Wybicko, nr 63/A/82, 64/A/82, 65/A/82, 66/A/82 z dnia 5 maja 1982 roku.

Aktywność osadnicza na tych terenach występowała już w młodszej epoce kamienia (4500 – ok.1800 lat p.n.e.), za sprawą działań grupy ludności kultury rzucewskiej. Liczne ślady występowania osadnictwa neolitycznego związane były z wydobywaniem i obróbką bursztynu. Szeroko-płaszczyznowe rozpoznanie strefy brzegowej starorzecza wykazało istnienie ogólnej prawidłowości w wyborze miejsca do sezonowego zasiedlenia grup poszukiwaczy bursztynu. Wybierano suche, piaszczyste i lekko wyniesione łachy nadbrzeżne, na których lokowano osady sezonowe i pracownie obróbki bursztynu. Część z nich mogła mieć także charakter stałych obozów o czym świadczą drewniane konstrukcje, odkrywane często przez współczesnych bursztyniarzy. W początkach okresu halsztackiego, w wyniku podniesienia się poziomu wód obozowiska te zostały zalane wodą.

Do największych i najbardziej znaczących należą stanowiska w Niedźwiedzicy (AZP 14-47 stan. 1, 2), Wybicku (AZP 14-48, stan. 1) i Wiśniówce (AZP 13-48, stan. 1). Ponadto ślady osadnictwa z tego okresu, związane z działalnością bursztynniczą ludności kultury rzucewskiej zarejestrowano w rejonie miejscowości: Stegna (AZP 12-48, stan. 1, być może osada; stan. 3), Mikoszewie (AZP 12-47, stan. 2, 4), Jantar (AZP 12-47, stan. 1), Rybina (AZP 13-48, stan. 1), Popowo (AZP 13-48, stan. 1), Nowotna (AZP 13-48, stan. 1). Większość informacji na temat tych stanowisk pochodzi ze znalezisk luźnych bądź informacji od poszukiwaczy bursztynu.

Szczegółowe rozpoznanie stanowisk w Niedźwiedzicy i Wybicku rozpoczęło się w roku 1981 w związku z permanentnym ich niszczeniem w wyniku poszukiwań

bursztynu. Rozpoczęte wówczas prace rozpoznawcze miały na celu ustalenie zasięgu stanowisk oraz wstępne rozpoznanie ich stratygrafii. W wyniku przeprowadzonych badań zlokalizowano ciąg stanowisk, na przestrzeni kilkunastu kilometrów, w obrębie których wszędzie występują ślady krótkotrwałych obozowisk i pracowni bursztyniarskich ludności kultury rzucewskiej. Zespół owych warsztatów obróbki bursztynu ma niewątpliwie istotne znaczenie dla poznania wielu zagadnień epoki neolitu i początków epoki brązu w tej części Europy, gdyż duża część wytwarzanych tu form ozdób bursztynowych trafiała w drodze wymiany, na odległe obszary. Zagrożenie orką, melioracją oraz przede wszystkim dziką eksploracją nielegalnych poszukiwaczy bursztynu zadecydowały o objęciu tych stanowisk bezwzględną ochroną konserwatorską poprzez wpis do rejestru zabytków: Niedźwiedzica (nr rej. 67/A/82, 68/A/82), Wybicko (nr rej. 63/A/82, 64/A82, 65/A/82, 66/A/82). Z uwagi na kapitalne wyniki prac oraz ogrom informacji jakie przyniosły prowadzone wówczas badania ratownicze, prace badawcze w obrębie kolejnych stanowisk bursztynniczych kontynuowane są do dzisiaj.

Wczesne okresy epoki brązu, nie ujawniły się wyraźniej podczas przeprowadzonych badań powierzchniowych. Być może warstwy schyłkowej fazy kultury rzucewskiej, można by odnieść już do I lub II okresu epoki brązu. Niewątpliwie jest to obecnie jeden z ważnych problemów badawczych do wyjaśnienia, w odniesieniu do tych obszarów.

Z całą pewnością zainteresowanie obszarem Ujścia Wisły, bogatym w surowiec bursztynowy istniało w okresie rzymskim. Niestety nie dysponujemy dużą ilością materiałów (stanowiska archeologiczne, znaleziska luźne) potwierdzających penetrację osadniczą, ale liczne źródła pisane z tego okresu, dowodzą licznych kontaktów handlowych. Świadczyć może o tym także znalezisko luźne monety Marka Aureliusza (160-180 n.e.) w Mikoszewie. Najprawdopodobniej fakt ten związany jest z rozwijającym się szlakiem bursztynowym i funkcjonującymi licznymi warsztatami bursztynniczymi lokowanymi na terenie dzisiejszej gminy Stegna oraz sąsiedniej gminy Sztutowo.

Okres wczesnego średniowiecza przyniósł nieco większe zainteresowanie tymi niedostępnymi dla stałego osadnictwa terenami.

Na podstawie badań powierzchniowych ustalono, że na omawianym obszarze osady o metryce wczesnośredniowiecznej zlokalizowano jedynie w Mikoszewie (Mikoszewo Kolonia AZP 12-47, stan. 5), która datowana jest na XI-XII wiek. Pozostałe informacje pochodzą ze znalezisk luźnych: Jantar (AZP 12-47, stan. 2) oraz skarbu monet arabskich (724 – 813 n.e.) znalezionej w miejscowości Stegna (AZP 12-48, stan. 2).

Pierwsze niewielkie wzmianki związane z konkretną miejscowością pochodzą z XIII wieku i mogą dotyczyć wsi Przemysław, założonej przez księcia Przemysława. Późne zasiedlenie tych obszarów nadal wiązało się z niedostępnym, podmokłym terenem Żuław oraz podziałem administracyjnym terenu i wynikającym z tego konflikcie pomorsko-prusko-krzyżackim. Przejęcie tego obszaru przez Zakon Najświętszej Marii Panny Domu Niemieckiego przyniosło powolną kolonizację tych terenów. Przystąpiono wówczas do osuszania i melioracji obszaru Żuław. Na przygotowanych do stałego osadnictwa obszarach rozpoczęto lokację wsi. Powstały wówczas najprawdopodobniej wsie: Drewnica, Mikoszewo, Przemysław, Żuławki i Jantar. Wszystkie wsie otoczone zostały wałem przeciwpowodziowym, a mieszkańcy objęci zostali obowiązkiem utrzymywania wałów. Rozpoczęto działalność gospodarczą opartą na urodzajnych glebach Żuław. Bogactwa dostarczały także lasy (łowiectwo, drewno), rzeki (rybołówstwo) oraz wydobywanie bursztynu, na które Zakon wprowadził monopol. Rozwijały się szlaki wodne i tak np. w Drewnicy istniał wzmiankowany w 1404 roku przewóz przez Wisłę Elbląską.

W XVI wieku Krzyżacy rozpoczęli akcję kolonizacyjną, sprowadzając na obszary Żuław osadników niderlandzkich. W wyniku ożywionej akcji osadniczej i działaniom melioracyjnym przeprowadzonym na szeroką skalę nastąpił rozwój najprawdopodobniej już istniejących osad (Mikoszewo Kolonia AZP 12-47, stan. 3, 5, 6), Jantar (AZP 12-47, stan. 2, 3), Przemysław (AZP 12-47, stan. 2), Stegienka (AZP 12-48, stan. 1).

Wojny polsko-szwedzkie w XVII i początkach XVIII wieku przyniosły żuławskim osadom spore zniszczenia. Szczególnie ważne walki rozegrały się o twierdzę Gdańska Głowa, której zdobycie dawało kontrolę nad gdańskim handlem. Twierdza Gdańska Głowa nie należy do kategorii zabytków archeologicznych,

jednak w myśl współczesnej doktryny konserwatorskiej, z uwagi na swoje szczególne walory poznawcze w zakresie architektury obronnej objęta została nadzorem archeologicznym.

Znaczące dla historii osadnictwa tego obszaru były XVIII i XIX wiek. Świadczą o tym liczne ślady (z tego okresu) znajdujące w okolicach Stegny (AZP 12-48, stan. 4) oraz Junoszyna (AZP 12-48, stan. 1). Z pewnością wpływ na rozwój osadnictwa miały przeprowadzone od końca XIX i pocz. XX wieku reorganizacje sieci wodnej dorzecza Wisły (przekopanie nowego ujścia Wisły i odcięcie starych odnóg: Nogatu, Wisły Gdańskiej, Wisły Elbląskiej). Budowa śluz i przepraw umożliwiły także łatwiejszą komunikację pomiędzy terenami położonymi w tej części Żuław a wnętrzem kraju.

Ocena wartości archeologicznego dziedzictwa kulturowego na obszarze Gminy Stegna

Ocena przedstawiona w „Programie opieki nad zabytkami dla Gminy Stegna na lata 2009-2012” nie straciła na aktualności.

Wiele informacji na temat lokalizacji stanowisk, (często nie ujętych w ewidencji archeologicznej AZP), głównie pradziejowych, pochodzi od bursztyniarzy, nielegalnie wydobywających bursztyn. Teren gminy Stegna, w odniesieniu do stanowisk pradziejowych, wyróżnia się specyficznym rodzajem zagrożeń. Największym wyzwaniem dla służb konserwatorskich jest ochrona stanowisk przed dziką eksploatacją bursztynu, w obrębie neolitycznych stanowisk pradziejowych związanych z wydobywaniem i obróbką bursztynu.

Od 1981 roku na obszarze pracowni bursztyenniczych w Wybicku i Niedźwiedzicy (również niszczone przez nielegalne wydobycie surowca) prowadzone są systematyczne, archeologiczne prace badawcze. Badania te przyniosły pierwszorzędne informacje na temat organizacji, technik obróbki i wydobycia bursztynu w największych w Europie neolitycznych warsztatach bursztyenniczych.

Niestety na terenie gminy nie zidentyfikowano stanowisk o własnej formie terenowej (grodziska, kurhany), które objęte są szczególną opieką konserwatorską. Na uwagę jednak zasługuje nowożytny obiekt architektury

obronnej Twierdza Gdańska Głowa. Jest to obiekt wpisujący się w walory krajobrazowe gminy oraz kulturowy szlak turystyczny. Z uwagi na szczególne znaczenie dla historii nowożytnej architektury obronnej Twierdza znajduje się pod ścisłą ochroną konserwatorską. Wynika z tego, że wszelkie prace wykonywane przy obiekcie powinny odbywać się również przy udziale archeologów, obserwacji i dokumentacji stratygrafii stanowiska.

Oceniając zasób archeologicznego dziedzictwa kulturowego na terenie gminy Stegna należy zwrócić uwagę na kilka istotnych miejsc, których początki sięgają najprawdopodobniej średniowiecza (na podstawie badań AZP). Dotyczy to głównie większych osad: Mikoszewo, Stegna, Jantar, Przemysław. Wszelkiego rodzaju inwestycje planowane na terenie stanowisk archeologicznych należy uzgadniać z Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, który każdorazowo określi zasięg i zakres niezbędnych do wykonania badań archeologicznych.

W związku z tym, iż topografia terenu zajmowanego dzisiaj przez gminę Stegna, zmieniała się na przestrzeni wieków, istnieje prawdopodobieństwo istnienia wielu stanowisk np. dawne przystanie, porty rybackie, pomosty, w miejscach dzisiaj niedostępnych (zalane wodą, dawne koryta rzek). Na te miejsca należałoby zwrócić szczególną uwagę podczas wykonywanych inwestycji lub z większym wyczuleniem przyjmować wszelkie zgłoszenia o przypadkowym odkryciu.

W zakresie działań konserwatorskich w sektorze badawczo – poznawczym należy wymienić przede wszystkim badania wykopaliskowe na stanowiskach w Wybicku i Niedźwiedzicy. Ich wyniki pokazują z jakim potencjałem źródłowym należy się liczyć w momencie prowadzenia szeroko-płaszczyznowych prac badawczych i z jaką uwagą należy śledzić wszelkie nielegalne działania w obrębie stanowisk, głównie tych pradziejowych.

5.2.4 Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Najważniejszym ośrodkiem muzealnym na terenie gminy jest Muzeum Bursztynu „Bursztynowa Komnata” zlokalizowane w Stegnie. Muzeum posiada eksponaty brył bursztynu i inkluzji pochodzące z prywatnych zbiorów właściciela

Muzeum - Wojciecha Głodzika. Kolekcja powstaje od ponad piętnastu lat. Zgromadzone eksponaty wystawiane są w siedzibie muzeum, będącą rekonstrukcją żuławskiego domu podcieniowego w Stegnie. Zwiedzający muzeum mogą m.in. obejrzeć kolekcję unikatowych brył bursztynu bałtyckiego oraz uwięzionych w nich owadów i roślin; zapoznać się z początkami bursztynnictwa i nauczyć się odróżniać bursztyn od falsyfikatów.

5.2.5 Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji w październiku 2003 roku, dziedzictwo niematerialne oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy i w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego.

Głównym ośrodkiem animującym kulturę na terenie gminy jest Gminny Ośrodek Kultury w Stegnie. W jego obrębie działa Gminna Biblioteka Publiczna, która rozpoczęła swoją działalność w roku 1948, jako jedna z pierwszych placówek kulturalnych. Księgozbiór biblioteki to 700 woluminów. Pod GOK podlega także Stowarzyszenie „Kulturalni”, organizujące m.in. Warsztaty Pasjonatów Rękodzieła, Warsztaty twórcze „Tańcowała igła z nitką” czy współorganizujące wraz z ośrodkiem i Polską Filharmonią Bałtycką im. Fryderyka Chopina w Gdańsku „Międzynarodowy Festiwal Organowy” w kościele p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Stegnie oraz w kościele w Niedźwiedzicy (w tym roku odbyła się jego trzydziesta druga edycja).

Ponadto na terenie gminy organizowany jest „Przeгляд Zespołów Artystycznych Mierzei Wiślanej”, zrzeszający zespoły muzykujące, śpiewające, teatralne, taneczne i interdyscyplinarne, „Konkurs specjalów karnawałowych” oraz coroczny Jarmark Wielkanocny.

5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

5.3.1 Zabytki nieruchome w rejestrze zabytków nieruchomych woj. pomorskiego

Na terenie Gminy Stegna istnieje trzydzieści sześć obiektów wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków. W Tabeli 1. przedstawiono szczegółowe ich zestawienie.

LP	MIJSCOWOŚĆ	ULICA	NUMER	OBIEKT	NR REJESTRU ZABYTEKÓW	DATA WPISU DO REJESTRU
1	Drewnica	-		układ ruralistyczny wsi Drewnica	874	28.11.1977
2	Drewnica	Kasztanowa	11	gburski dom holenderski z zagrody holenderskiej typu wzdłużnego wraz z działką , na której zabytek jest zlokalizowany	1867	28.09.2010
3	Drewnica	Miłosza	-	wiatrak - koźlak	282	23.02.1962
4	Drewnica			wiatrak holender	129	04.12.1959
5	Izbiska	-	13	budynek gospodarczy	331	26.09.1962
6	Izbiska	-	12A	dom podcieniowy	219	25.03.1961
7	Jantar	Rybacka	54	budynek mieszkalny	1056	7.06.1984
8	Mikoszewo	Gdańska	17	karczma	1363	14.05.1992 r.
9	Mikoszewo	Gdańska	47	teren cmentarza ewangelickiego ob. rzymskokatolickiego z dzwonnica i starodrzewem wraz z częścią działki	1874	29.03.2011
10	Mikoszewo	Gdańska	55	budynek mieszkalny	240	27.09.1961
11	Mikoszewo	Gdańska	55	budynek mieszkalny	240	22551
12	Mikoszewo	Gdańska	68	dom podcieniowy	1003	30.04.1982
13	Niedźwiedzica	-	-	kościół parafialny PW. Św. Jakuba	242	28.09.1961
14	Niedźwiedziówka	-	9	kościół menonicki	332	26.09.1962
15	Przymysław	-	1	dom	799	21.12.1973
16	Przymysław	-	4	budynek mieszkalny	248	2.10.1961
17	Przymysław	-	63	dom	1006	14.05.1982
18	Rybina	-	12	budynek mieszkalny	1349	29.04.1991
19	Rybina	-	-	most zwodzony na rz. Szkarpawie w miejscowości Rybina w ciągu drogi państwowej nr 502	1530	3.03.1995
20	Rybina	-	-	most drogowy zwodzony na rz. Wiśle Królewieckiej w ciągu drogi państwowej nr 502	1533	7.04.1995
21	Rybina	-	-	most kolejowy obrotowy w ciągu linii kolei wąskotorowej nad rzeką	1625	3.04.1997

LP	MIEJSCOWOŚĆ	ULICA	NUMER	OBIEKT	NR REJESTRU ZABYTKÓW	DATA WPISU DO REJESTRU
				Szkarpawą		
22	Stegna	Cisewo	6	zagroda nr 6 (dom, stodoła, obora)	797	21.12.1973
23	Stegna	Gdańska	1	plebania przy kościele parafialnym p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa	249	21.12.1973
24	Stegna	Gdańska	20	kościół parafialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa	249	3.10.1961
25	Stegna	Gdańska	66	budynek mieszkalny	1351	16.05.1991
26	Stobiec	-	-	most drogowy zwodzony na rz. Tudze w ciągu drogi lokalnej Tujsk-Chełmek (nr 09167)	1561	7.08.1995
27	Rybina-Chłodniewo (obecnie Świerznica)	-	1	budynek przepompowni wraz zachowanymi urządzeniami technicznymi w Świerznicy	1513	1.02.1995
28	Żuławki	-	41	kościół p.w. Narodzenia NMP wraz z otaczającym cmentarzem; układem wysokiej zieleni cmentarnej; ogrodzeniem cmentarza i dwoma dzwonami na terenie cmentarza	1449	12.04.1994
29	Żuławki	-	52	budynek mieszkalny	736	21.12.1976
30	Żuławki	-	64	budynek mieszkalny	187	30.06.1960
31	Żuławki	-	75	dom podcieniowy	737	21.12.1972
32	Żuławki	-	79	budynek mieszkalny	1505	16.01.1995
33	Żuławki	-	-	kaplica cmentarna wraz z cmentarzem ewangelickim	1450	12.04.1994
34	Żuławki	-	32/33	dom podcieniowy	1812	7.08.2007
35	Żuławki	-	50B	dom podcieniowy	735	21.12.1972
36	Żuławki	-		układ ruralistyczny wsi Żuławki	874	28.11.1977
37	Żuławki		80	Zagroda holenderska (budynek mieszkalny, budynek inwentarski, stodoła, spichlerz, zieleni komponowana oraz teren pod zagrodą)	1912	2015-03-26

Tabela 1 . Gmina Stegna – wojewódzki rejestr zabytków

5.3.2 Zabytki nieruchomości w wojewódzkiej ewidencji zabytków

Wykaz zabytków nieruchomości ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków, został ujęty w wykazie gminnej ewidencji zabytków, który stanowi załącznik nr 1 do Programu.

5.3.3 Zabytki ruchome w wojewódzkim rejestrze zabytków

W rejestrze zabytków ruchomych Pomorskiego Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków na terenie gminy Stegna wpisanych jest 47 obiektów, z czego dwa wskazane są do wykreślenia z tegoż rejestru. Ich dokładne zestawienie przedstawia tabela nr 2.

LP	MIEJSCOWOŚĆ	MIEJSCE POŁOŻENIA	OBIEKT	DATOWANIE	NR. REJ.	DATA WPISU	UWAGI
1.	Stegna	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Stegnie, ul. Gdańska 1, 82 - 103 Stegna	strop	XVII w.	B - 90/72	1972-03-06	
2.	Stegna	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Stegnie, ul. Gdańska 1, 82 - 103 Stegna	strop	XVII w.		1972-03-06	
3.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82-113 Drewnica, Niedźwiedzica	wyposażenie kościoła (rzeźby)	XVII w.	B - 159/75	1975-05-31	Obiekt do skreśl. z rej.
4.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82-113 Drewnica, Niedźwiedzica	rzeźba: "Matka Boska z Dzieciątkiem" z ołtarza bocznego pld.	XV w.	B - 159/75	1975-05-31	
5.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82-113 Drewnica, Niedźwiedzica	rzeźba: "Krucyfik" z ołtarza bocznego pld.	XVI w.	B - 159/75	1975-05-31	
6.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82-113 Drewnica, Niedźwiedzica	wyposażenie kościoła (rzeźby)		B - 160/75	1975-05-31	Obiekt do skreśl. z rej.
7.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82-113 Drewnica, Niedźwiedzica	rzeźba: "Matka Boska z Dzieciątkiem" z ołtarza bocznego pld.	XIV/XV w.	B - 160/75	1975-05-31	

LP	MIEJSCOWOŚĆ	MIEJSCE POŁOŻENIA	OBIEKT	DATOWANIE	NR. REJ.	DATA WPISU	UWAGI
8.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82-113 Drewnica, Niedźwiedzica	rzeźba: "Św. Paweł" z ołtarza bocznego płu.	XVI w.	B - 160/75	1975-05-31	
9.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82-113 Drewnica, Niedźwiedzica	rzeźba: "Św. Maciej" z ołtarza bocznego płu.	XVI w.	B - 160/75	1975-05-31	
10.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82 - 113 Drewnica, Niedźwiedzica	wyposażenie kościoła			1982-07-26	
11.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82 - 113 Drewnica, Niedźwiedzica	ołtarz główny	XVIII w.		1982-07-26	
12.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82 - 113 Drewnica, Niedźwiedzica	ołtarz boczny płu.	XV-XVIII w.		1982-07-26	
13.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82 - 113 Drewnica, Niedźwiedzica	ołtarz boczny płu.	XVIII w.		1982-07-26	
14.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82 - 113 Drewnica, Niedźwiedzica	rzeźba: "Matka Boska z Dzieciątkiem"	XVI w.		1982-07-26	
15.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82 - 113 Drewnica, Niedźwiedzica	feretron z obrazami: "Św. Antoni Padewski", "Matka Boska z Dzieciątkiem"	XVIII w.		1982-07-26	
16.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82 - 113 Drewnica, Niedźwiedzica	ambona	XVII, XVIII w.		1982-07-26	
17.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82-113 Drewnica, Niedźwiedzica	wyposażenie kościoła		B - 10/82	1982-07-26	
18.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82-113 Drewnica, Niedźwiedzica	chrzcielnic a	XVIII w.	B - 10/82	1982-07-26	

LP	MIEJSCOWOŚĆ	MIEJSCE POŁOŻENIA	OBIEKT	DATOWANIE	NR. REJ.	DATA WPISU	UWAGI
19.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82-113 Drewnica, Niedźwiedzica	empora organowa	XVIII w.	B - 10/82	1982-07-26	
20.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82-113 Drewnica, Niedźwiedzica	prospekt organowy	XVIII w.	B - 10/82	1982-07-26	
21.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82-113 Drewnica, Niedźwiedzica	konfesjonał y	XVIII w.	B - 10/82	1982-07-26	
22.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82-113 Drewnica, Niedźwiedzica	stalle	XVIII w.	B - 10/82	1982-07-26	
23.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82-113 Drewnica, Niedźwiedzica	stalle	XVIII w.	B - 10/82	1982-07-26	
24.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82-113 Drewnica, Niedźwiedzica	balustrada komunikacyjna	XVIII w.	B - 10/82	1982-07-26	
25.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82-113 Drewnica, Niedźwiedzica	obraz: "Wniebowzięcie Matki Boskiej"	XVIII w.	B - 10/82	1982-07-26	
26.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82-113 Drewnica, Niedźwiedzica	obraz: "Ukrzyżowanie"	XVIII w.	B - 10/82	1982-07-26	
27.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82-113 Drewnica, Niedźwiedzica	obrazy: "Stacje Męki Pańskiej"	XIX w.	B - 10/82	1982-07-26	
28.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82-113 Drewnica, Niedźwiedzica	świeczniki	XVIII w.	B - 10/82	1982-07-26	
29.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82-113 Drewnica, Niedźwiedzica	dzwon		B - 10/82	1982-07-26	
30.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82-113 Drewnica, Niedźwiedzica	portal zakrystii (wewnętrzny)	XIV w.	B - 10/82	1982-07-26	

LP	MIEJSCOWOŚĆ	MIEJSCE POŁOŻENIA	OBIEKT	DATOWANIE	NR. REJ.	DATA WPISU	UWAGI
31.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82-113 Drewnica, Niedźwiedzica	kropielnica	XIV w.	B - 10/82	1982-07-26	
32.	Niedźwiedzica	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Św. Jakuba w Niedźwiedzicy, 82-113 Drewnica, Niedźwiedzica	kropielnica	XV w.	B - 10/82	1982-07-26	
33.	Stegna	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Stegnie, ul. Gdańska 1, 82 - 103 Stegna	wyposażenie kościoła			1983-06-08	
34.	Stegna	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Stegnie, ul. Gdańska 1, 82 - 103 Stegna	ołtarz główny	XVIII w.		1983-06-08	
35.	Stegna	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Stegnie, ul. Gdańska 1, 82 - 103 Stegna		XVII w.		1983-06-08	
36.	Stegna	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Stegnie, ul. Gdańska 1, 82 - 103 Stegna	chrzcielnica	XVII w.		1983-06-08	
37.	Stegna	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Stegnie, ul. Gdańska 1, 82 - 103 Stegna	obraz: "Nieznany Biskup"	XVIII w.		1983-06-08	
38.	Stegna	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Stegnie, ul. Gdańska 1, 82 - 103 Stegna	obraz: "Św. Wacław"	XVIII w.		1983-06-08	
39.	Stegna	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Stegnie, ul. Gdańska 1, 82 - 103 Stegna	obraz na szkle: "Widok kościoła w Stegnie"	XVII w.		1983-06-08	
40.	Stegna	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Stegnie, ul. Gdańska 1, 82 - 103 Stegna	rzeźba: "Św. Zachariasz"	XVIII w.		1983-06-08	

LP	MIEJSCOWOŚĆ	MIEJSCE POŁOŻENIA	OBIEKT	DATOWANIE	NR. REJ.	DATA WPISU	UWAGI
41.	Stegna	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Stegnie, ul. Gdańska 1, 82 - 103 Stegna	rzeźba: "Chrystus Zmartwych wstały"	XVIII w.		1983-06-08	
42.	Stegna	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Stegnie, ul. Gdańska 1, 82 - 103 Stegna	kurdyban	XVII w.		1983-06-08	
43.	Stegna	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Stegnie, ul. Gdańska 1, 82 - 103 Stegna	model okrętu żaglowego	XIX w.		1983-06-08	
44.	Stegna	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Stegnie, ul. Gdańska 1, 82 - 103 Stegna	świecznik korpusowy	XVII w.		1983-06-08	
45.	Stegna	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Stegnie, ul. Gdańska 1, 82 - 103 Stegna	świecznik	XVIII w.		1983-06-08	
46.	Stegna	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Stegnie, ul. Gdańska 1, 82 - 103 Stegna	świecznik	XIX w.		1983-06-08	
47.	Stegna	Kościół Parafialny Rzymskokatolicki pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Stegnie, ul. Gdańska 1, 82 - 103 Stegna	ornat	XVIII w.		1983-06-08	

Tabela 2 .Gmina Stegna – wojewódzki rejestr zabytków, zabytki ruchome

5.3.4 Zabytki archeologiczne

Wykaz zabytków archeologicznych stanowi załącznik nr 2 do Programu.

5.4 Gminna ewidencja zabytków

Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r., która weszła w życie 5 czerwca 2010 r., wzmocniła rolę gminnej ewidencji zabytków, czyniąc z niej źródło prawa miejscowego. Do art. 19 dodano ust.1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniona w decyzjach o ustaleniu inwestycji celu publicznego, decyzjach

o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Są to zabytki wpisane do rejestru wraz z ich otoczeniem oraz zabytki nieruchomości, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.

Po wejściu w życie nowelizacji gmina Stegna przystąpiła do prac związanych z aktualizacją Gminnej Ewidencji Zabytków. Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r. (t.j., Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.) oraz Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r., w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661), jest prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.

KARTA ADRESOWA ZABYTKU NIERUCHOMEGO		3. Miejscowość
1. Nazwa	2. Czas powstania	Dworek
Budynek mieszkalny/gospodarczy	XIX/XX w.	
8. Fotografia z opisem wskazującym orientację albo mapa z zaznaczonym stanowiskiem archeologicznym		4. Adres
 		Stróża 22 (d. Dworek 22)
 		5. Przynależność administracyjna
<p>Mapa: skala 1:1000, układ współrzędnych 1965, orientacja północna</p>		Województwo pomorskie
		Powiat nowodworski
		Gmina Stegna
		6. Forma ochrony
		7. Opracowanie karty Autor: S. Wadył Data: 2013-08-17

Karta ewidencyjna zabytku zawiera w szczególności dane umożliwiające określenie zabytku oraz jego miejsce położenia lub przechowywania. Gminna ewidencja zabytków stanowi część wojewódzkiej ewidencji zabytków, która

z kolei jest częścią krajowej ewidencji zabytków prowadzonej przez Generalnego Konserwatora Zabytków. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty Gminy. Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Stegna została przygotowana według specyfikacji przygotowanej przez Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Podczas prac nad Gminną Ewidencją Zabytków dokonano weryfikacji zasobu znajdującego się w wykazie Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków pod kątem stanu faktycznego. Efekt weryfikacji obiektów wchodzących w skład gminnej ewidencji zabytków gminy Stegna na podstawie dokumentacji udostępnionej przez gminę zawarty jest w załączniku nr 1 do Programu.

5.5 Najważniejsze zabytki gminy

Na terenie gminy Stegna zdecydowanie wyróżniają się następujące obiekty

Drewnica

Układ ruralistyczny wsi

Układ przestrzenny wsi Drewnica jest pierwotny, ale nieznanego pochodzenia. Obecnie wieś jest wielodrożna, z cmentarzem zamienionym na park w północno wschodniej części wsi. Układ powstał w końcu XIX w i pocz. XX w., posiada zachowany odcinek brukowanej drogi.

Wiatrak typu „Kozłak”

Gmina Stegna

Datowany na 1718 r. jest jedną z ostatnich na Żuławach tego typu budowlą. Wykonany jest prawie całkowicie z drewna, którego bryła wzorowana jest na kształt odwróconej łodzi i nawisem nad galeryjką ze schodami.

Niedźwiedzica

Kościół Św. Jakuba

Wybudowany w stylu gotyckim w XIV w. Jest to budowla jednonawowa przykryta płaskim, drewnianym stropem. We wnętrzu kościoła na uwagę zasługują trzy ołtarze z XVIII i XIX w., XVII-wieczna ambona oraz dzwon z 1590 r. Dzwon ten zdobią liczne napisy, inicjały, wizerunki aniołów, postacie z podniesionymi mieczami, a także sylwetka niedźwiedzia wspinającego się na drzewo. Na uwagę zasługują organy, które zostały zbudowane przez Paula Frolicha z Fromborka w 1753 r., przebudowane i powiększone w 1914 r. przez Eduarda Wittka z Elbląga. W 2013 roku rozpoczęto remont zadaszenia świątyni.

Rybina

Most obrotowy na Szkarpawie

Most kolejowy nad rzeką Szkarpawą, znajdujący się na linii Stegna – Nowy Dwór Gdański, należącej do sieci Żuławskiej Kolei Dojazdowej.

Most został zaprojektowany i wybudowany przez firmę Stahlwerke Dortmund AG w roku 1905. W roku 1945 został uszkodzony, a w 1948 ponownie uruchomiony. Główna część konstrukcji to 43-metrowe ruchome przęsło z punktem podparcia w ustawionym pośrodku rzeki centralnym filarze, w którym mieszczą się łożyska i mechanizm napędowy. Most na stałe otwarty jest dla żeglugi, jedynie w sezonie letnim dwa razy dziennie jest obracany w celu umożliwienia ruchu pociągów wąskotorowych.

Most zwodzony na Szkarpawie

Most drogowy znajdujący się w ciągu drogi wojewódzkiej nr 502 Nowy Dwór Gdański - Stegna. Został zbudowany w 1933/34 roku, a poprzedzała go drewniana konstrukcja z 1874 roku. Pod koniec II wojny światowej most

został niemal całkowicie zniszczony. Na podstawie zachowanej, istniejącej dokumentacji starego mostu, w latach 40. XX wieku dokonano jego odbudowy. W roku 1999 został wykonany kompleksowy remont. Naprawiono układ podnoszenia, wzmocniono podpory, wymieniono zwodzone przęsło stalowe i zwiększono nośność mostu z 15 do 30 ton.

Most zwodzony na Wiśle Królewieckiej

Most drogowy znajduje się w ciągu drogi wojewódzkiej nr 502 Nowy Dwór Gdański – Stegna. Żelbetowy, wybudowany w 1933/36 roku z rozwiązaniami typowymi dla tego rodzaju mostów (przeciwwagą). Poprzedzała go drewniana konstrukcja z 1874 roku. Most funkcjonował w latach powojennych, został jednak zamknięty dla ruchu wodnego w latach siedemdziesiątych, gdy wymagany był jego generalny remont. Zbiegło się to w czasie z degradacją wielu szlaków wodnych w okolicy i coraz mniejszą rolą transportu wodnego, przez co most przez długi czas był nieczynny.

Oba mosty zwodzone są posadowione na drewnianych palach wbitych w dno rzeki, na których wsparto po cztery przęsła betonowe. Ostatnie przęsła – ruchome – mają konstrukcję stalową, kratownicową, nitowaną. Pierwotnie przęsła ruchome podnoszone były ręcznie, z czasem uzupełniono go o napęd mechaniczny za pomocą silników elektrycznych.

Stacja pomp

W miejscowości Rybina-Chłodniewo (ob. adres Świerznica 1) znajduje się zabytkowa stacja pomp. Została zbudowana w latach 20-tych XX w. Instalacja powstała w celu zamknięcia ujścia Linawy do Szkarpawy. W marcu 1945 r. przepompownia została uszkodzona przez wycofujące się wojska niemieckie, wskutek czego ogromne obszary, aż po Tczew i Malbork zostały zalane na kilka lat.

Stegna

Kościół rzymsko-katolicki Najświętszego Serca Pana Jezusa

Jest to budynek w konstrukcji szkieletowej (wypełnienie cegłą) tzw. mur pruski, zbudowany przez protestantów w latach 1681-1683. Powstał on na miejscu małego drewnianego kościółka, który spłonął w 1676 r. Pracę nad budową kościoła były prowadzone pod nadzorem Petera Willera – architekta, geodety oraz mechanika Miasta Gdańsk. Budowla jest typowym dla Pomorza przykładem budownictwa ryglowego – w zewnętrznych fasadach kościoła widać wyraźnie „szachownicę” konstrukcji. Posiada ona jedną wieżę, nawę, ołtarz główny z 1572 r. oraz barokowe organy. Na uwagę zasługuje sufitowe płótno, które jest jednym z największych obrazów tego typu w Europie. Na wieży znajduje się gałka z chorągiewką wietrzną na której widnieje data 1682 r. Organy pneumatyczne wykonane w 1914 r. były jednymi z najnowocześniejszych w tamtym czasie. Zabytkowa jest również chrzcielnica z 1666 r. oraz ambona wykonana przez Marcina Glabitzkiego, która została ukończona w 1687 r.

Zagroda holenderska –Cisewo 6

Obiekt wybudowany w 1801 r. wzdłużnie, czyli wszystkie budynki są ustawione wzdłuż jednej linii, obora i stodoła wyżej. W całości wykonany z drewna

w konstrukcji ryglowej. Obiekty gospodarcze oszalowane. Założenie przykryte wysokim dachem dwuspadowym, krytym strzechą. Obiekt w bardzo dobrym stanie.

Żuławki

Układ ruralistyczny wsi

Żuławy są jedynym regionem w Polsce, gdzie formy przestrzenne wsi są zachowane od czasów średniowiecza i doskonale czytelne nawet we współczesnym materiale kartograficznym oraz w przestrzeni. Układ wsi Żuławki, wpisany do rejestru zabytków pod nr 874, decyzją z dn. 28.11.1977, reprezentuje typ łańcuchówki przywałowej, w której zabudowania rozmieszczone są przy wale przeciwpowodziowym.

Śluza „Gdańska Głowa”

Zbudowana w miejscu rozwidlenia się Wisły na dwa ramiona. Budowla ta została zbudowana razem z Przekopem Wisły w 1885 r. i miała na celu odcięcie Wisły Elbląskiej. Śluza ta przetrwała II Wojnę Światową niemal nieuszkodzona i stanowi cenny zabytek hydrotechniczny zachowany w formie pierwotnej.

Wizytówką Stegny stanie się z pewnością starannie remontowany dom z ryglowym szczytem i „koronkową” werandą, usytuowany przy skrzyżowaniu ul. Gdańskiej z szosą do Nowego Dworu. Do 1945 roku mieścił się w nim zajazd Eugena Wechmanna.

Domy podcieniowe

Zachowane budynki podcieniowe stanowią jedne z najcenniejszych zabytków na terenie gminy. Są najbardziej charakterystyczną częścią krajobrazu Żuław. Szerzej opisane zostały w rozdziale 5.2 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy. Przykłady:

- Przemysław, budynek nr 3 (XIX w.)
- Przemysław, budynek nr 4 (XVIII/XIX w.)
- Rybina, dom nr 12 (I ćw. XIX w.)

- Izbiska, budynek o numerze 12 (1778 r.),
- Mikoszewo, dom na ulicy Gdańskiej 55 d. 105 (XVIII/XIX w.)
- Mikoszewo, dom na ulicy Gdańskiej 68 (XIX w.)
- Wiśniówka Gdańska, dom o numerze 2 (1890 r.),
- Żuławki, dom o numerze 6 (1825 r.)
- Żuławki, dom o numerze 75 (1859 r.).
- Żuławki, 32/33 (1797)

Obiekt wybudowany w 1801 r. wzdłużnie, czyli wszystkie budynki są ustawione wzdłuż jednej linii, obora i stodoła wyżej. W całości wykonany z drewna w konstrukcji ryglowej. Obiekty gospodarcze oszalowane. Założenie przykryte wysokim dachem dwuspadowym, krytym strzechą. W bardzo dobrym stanie.

6 OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ (SWOT)

Analizując stan krajobrazu kulturowego Gminy Stegna rozpoznano następujące czynniki determinujące jego dalszy rozwój:

Silne strony

- Bardzo bogate dziedzictwo historyczno-kulturowe Żuław, obejmujące m.in. tradycyjne budownictwo drewniane i murowane pod postacią np. domów podcieniowych, czy zagród;
- Ciekawe zabytki hydrotechniki wchodzące w skład węzła wodnego w Rybinie, śluza „Gdańska Głowa” w Żuławkach;
- Położenie w regionie atrakcyjnym turystycznie kulturalnie i przyrodniczo;
- Dobrze udokumentowany zasób zabytkowy gminy;
- Prężnie działające Stowarzyszenie „Kulturalni” oraz Gminny Ośrodek Kultury;
- Bliskość Aglomeracji Gdańskiej oraz Elbląga;
- Brak zakładów i instalacji szkodliwych dla środowiska;

- Kluczowe dokumenty planistyczne będące w opracowaniu;
- Bardzo dobrze utrzymane budynki tj. zagroda holenderska w Stegnie na ul. Cisowej 6, dom podcieniowy w miejscowości Żuławki o numerze 32/33, co świadczy o silnej tożsamości lokalnej mieszkańców

Słabe strony

- Tendencja do modernizacji obiektów zabytkowych bez liczenia się z wartością oryginalnej substancji zabytkowej, unikalnej dla tego regionu;
- Ocieplanie budynków zabytkowych poprzez nakładanie warstwy izolacyjnej (np. styropianu) na ściany budynku, a następnie pokrywanie ich tynkiem lub tzw. sidingiem;
- Pogarszający się stan techniczny dużej części obiektów zabytkowych;
- Brak programów wspierania ochrony środowiska kulturowego;
- Niski poziom wydatków na ochronę dziedzictwa kulturowego;
- Niewystarczające wykorzystanie potencjału środowiska kulturowego dla celów społecznych i gospodarczych;

Szanse

- Wykorzystanie rosnącego popytu na turystykę kulturową dla przedłużenia sezonu turystycznego;
- Wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki;
- Włączenie dziedzictwa kulturowego w budowanie tożsamości społeczności lokalnej;
- Większa dbałość o przestrzeń publiczną, krajobraz, architekturę w celu podniesienia atrakcyjności turystycznej gminy;
- Stworzenie szlaków turystycznych promujących architekturę żuławską;

- Bogato udokumentowana historia gminy i jej zabytków dająca podstawy do tworzenia narzędzi promocji, m.in. stron internetowych, wydawnictw papierowych.

Zagrożenia

- Groźba daleko idących niekorzystnych przekształceń przestrzennych w miejscowościach pasa nadmorskiego i zatracenie ich tradycyjnego układu;
- Trudny dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania opieki nad zabytkami;
- Niewystarczające fundusze na dalszy rozwój turystyczno-rekreacyjny;
- Postępująca dekapitalizacja zasobu zabytkowego gminy i zanikanie regionalnej specyfiki budownictwa występującego na jej terenie.

7 ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

7.1 Priorytety

W toku analizy określono trzy priorytety realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. Są to:

- **Priorytet I**

Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.

- **Priorytet II**

Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej.

- **Priorytet III**

Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.

7.2 Kierunki działań i zadania

W ramach wymienionych priorytetów wytyczono kierunki działań i na tej podstawie wyodrębniono poszczególne zadania.

Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy

Kierunki działań	Zadania	Wykonawca	Źródła finansowania
<p>Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie wsparcia finansowego ze strony gminy na rzecz ratowania zagrożonych obiektów zabytkowych charakterystycznych dla obszaru Żuław, w szczególności domów żuławskich; • Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków; • Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy; • Ustalenie zasad współpracy z właścicielami zabytków, które przyczynią się do poprawy stanu zachowania zabytków; • Wykorzystanie środków prawnych i organizacyjnych dla zabezpieczenia obiektów zabytkowych; • Uczestnictwo urzędników odpowiedzialnych w gminie za zabytki w seminariach, konferencjach dotyczących ochrony zabytków • Szkolenia dla właścicieli obiektów zabytkowych, zwłaszcza drewnianych, z ochrony przeciwpożarowej • Reagowanie na widoczne oznaki degradacji substancji zabytkowej; 	<p>Gmina Stegna, Jednostki Gminne.</p>	<p>Budżet Gminy, Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.</p>

Priorytet II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej

Kierunki działań	Zadania	Wykonawca	Źródła finansowania
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego	<ul style="list-style-type: none"> • Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego („MPZP”); • Regularna aktualizacja MPZP m.in. pod kątem optymalizacji jej względem istniejącego zasobu zabytkowego i zachodzących w nim zmian; • Wykonanie remontów i konserwacji obiektów będących własnością gminy; • Opracowanie lokalnych programów rewitalizacji, planów odnowy miejscowości; • Bieżąca współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków • Współpraca z użytkownikami obiektów zabytkowych, polegająca m.in. na udzielaniu pomocy i informacji o możliwych dofinansowaniach na prace konserwacyjne, szkoleniu z procedur prawnych związanych ochroną zabytków • Organizacja spotkań z użytkownikami obiektów zabytkowych i służb 	Gmina Stegna	Budżet Gminy

	konserwatorskich		
Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	<ul style="list-style-type: none"> • Wystąpienie do Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o utworzenie i rozszerzenie istniejących stref ochrony krajobrazowej; • Utworzenie parków kulturowych na terenie gminy Stegna; • Widoczna ekspozycja turystyczna zabytków położonych na terenie gminy przy pomocy tablic informacyjnych, ; • Rozpoznanie granic układów ruralistycznych i objęcie ich ochroną na mocy planów miejscowych; • W celu zachowania oryginalnej substancji zabytkowej należy poinformować właścicieli obiektów zabytkowych, żeby konsultowali się w sprawie remontów budynków z Wojewódzkim Pomorskim Konserwatorem Zabytków. Zwłaszcza • Wspieranie działań zmierzających do wykorzystania i właściwej adaptacji obiektów zabytkowych dla potrzeb turystyki i usług. • Zaleca się, aby gmina złożyła wnioski do Wojewódzkiego Pomorskiego Konserwatora Zabytków o włączenie do rejestru zabytków budynków w: Rybinie 58, Wiśniówce Gdańskiej 2, Stegience 26, Drewnicy zagroda na ul. Wiślanej 52 • Współpraca z uczelniami, mająca 	Gmina Stegna, Jednostki Gminne.	Budżet Gminy, Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

	<p>na celu zachęceniu studentów do zajęcia się historią i ochroną krajobrazu kulturowego gminy np. w pracach mgr</p> <ul style="list-style-type: none"> • 		
--	--	--	--

Priorytet III: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Kierunki działań	Zadania	Wykonawca	Źródła finansowania
Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym	<ul style="list-style-type: none"> • Prowadzenie monitoringu i weryfikacji obiektów uwzględnionych w gminnej ewidencji zabytków (z zastosowaniem komputerowej bazy danych) • Pomoc badaczom zajmującym się historią Żuław lub zabytków pragnącym skorzystać z materiału zabytkowego znajdującego się na terenie gminy, ułatwienie dostępu do zabytków • Pomoc w organizowaniu projektów badawczych 	Gmina Stegna, Jednostki Gminne.	Budżet Gminy

<p>Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Udostępnienie informacji o zabytkach gminy w Internecie na stronie www.stegna.pl lub innej, dedykowanej; • Utworzenie gminnego systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego opartego o stronę internetową; • Utworzenie tablic informacyjnych dla turystów przez wartościowymi obiektami zabytkowymi. 	<p>Gmina Stegna, Jednostki Gminne.</p>	<p>Budżet Gminy, Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskie go Województwa Pomorskiego, Dotacje Pomorskiego Wojewódzkiego Konservatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego</p>
---	--	--	---

<p>Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Organizowanie imprez plenerowych promujących zabytki położone na terenie gminy; • Rozwijanie działalności wystawienniczej powiązanej z zabytkami Gminy Stegna i ich historią; • Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych; • Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym opracowań historycznych, folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy • We współpracy z innymi gminami zaleca się stworzenie dodatkowych szlaków turystycznych np. szlak domów podcieniowych • Organizacja prelekcji na temat historii i roli zabytków w gminie połączonej ze spacerem (uwzględniającym zwłaszcza miejscowości Żuławki, Stegna, Drewnica) 	<p>Gmina Stegna, Jednostki Gminne.</p>	<p>Budżet Gminy, Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, Dotacje Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.</p>
--	--	--	---

8 INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY STEGNA

Zadania określone w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Stegna będą wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

- instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- instrumentów finansowych obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych, udzielanie dotacji na finansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
- instrumentów koordynacji obejmujących między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych Województwa Pomorskiego;
- instrumentów społecznych obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi;
- instrumentów kontrolnych obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9 ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Stegna, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Gminy, w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Wójt będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań Programu i przedstawiał je Radzie Gminy.

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

10 ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady zawarte w rozdziale 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane m.in. z następujących źródeł:

- Z budżetu Gminy Stegna - finansowanie dotyczy obiektów będących własnością gminy, lub pozostających w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych, jak również w ramach przyznanej dotacji na

prace zgodne z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.

- Z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.
- Z budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace, zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.
- Z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach dotacji przyznanej zgodnie z art.77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. w oparciu o ogłaszane corocznie przez Ministerstwo aktualne programy.
- Z dotacji unijnych w ramach:
 - Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2007- 2013 oraz 2014-2020;
 - Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko;
 - Norweskiego Mechanizmu Finansowego i Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW GMINY STEGNA - ZABYTKI NIERUCHOME

Załącznik nr 1 do GPOZ

LP	MIJSCOWOŚĆ	ULICA	NUMER	ŹRÓDŁO	DAWNY ADRES	OBIEKT	BLIŻSZA CHARAKTERYSTYKA	NR REJESTRU ZABYTKÓW WOJ. POMORSKIEGO	NR DAWNEGO REJESTRU	ORGAN WPISUJĄCY DO REJESTRU	DATA WPISU DO REJESTRU	DATOWANIE	KARTA	ZALECENIE	KOMENTARZ
363	Żuławki	-	72	WUOZ		mur	-	-	-	-	-	XIX w.	TAK		-
364	Żuławki	-	75	WUOZ		dom podcieniowy	dom podcieniowy	737	616	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	21.12.1972	1859 r.	TAK		-
365	Żuławki	-	76	WUOZ		budynek mieszkalny	dom murowany z drewnianym gankiem	-	-	-	-	XIX/XX w.	TAK		kryty eternitem
366	Żuławki	-	76	WUOZ		budynek gospodarczy	spichlerz drewniany	-	-	-	-	XIX/XX w.	TAK		-
367	Żuławki	-	79	WUOZ		budynek mieszkalny	budynek mieszkalny wzniesiony w zagrodzie wzdłużnej	1505	416/95	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	16.01.1995	1860 r.	TAK		-
368	Żuławki	-	-	WUOZ		kaplica cmentarna wraz z cmentarzem ewangelickim	kaplica cmentarna wraz z cmentarzem ewangelickim	1450	344/94	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	12.04.1994	1890 r.	TAK		kaplica nie użytkowana
369	Żuławki	-	32/33	WUOZ		dom podcieniowy	dom podcieniowy	1812	-	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	7.08.2007	1797 r.	TAK		odbudowa podcienia w 1851 r.
370	Żuławki	-	50B	WUOZ	Żuławki 6	dom podcieniowy	dom podcieniowy, drewniany z szachulcowym podcieniem	735	614	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	21.12.1972	1825 r.	TAK		-
371	Żuławki	-	6a	WUOZ		budynek gospodarczy	murowana stodoła	-	-	-	-	XIX/XX w.	TAK		ubytki w poszyciu dachu
372	Żuławki	-		WUOZ		układ ruralistyczny wsi Żuławki		874	8/77	Wojewódzki Konserwator Zabytków w Elblągu	28.11.1977	XIV, XIX w.	TAK		-
373	Żuławki		37	GEZ		budynek gospodarczy	murowana					XIX/XX w.	TAK		
374	Żuławki		37	GEZ		budynek mieszkalny	murowana/drewniana					XIX/XX w.	NIE		
375	Żuławki		37	GEZ		budynek gospodarczy	szkieletowa					XIX/XX w.	TAK		
376	Żuławki		37	WUOZ		park przy zagrodzie żuławskiej						XIX w.	TAK		
377	Żuławki		49	GEZ		budynek mieszkalny	murowana					początek XX w.	TAK		czoło okien niedostosowane stylistycznie
378	Żuławki		80	WUOZ		Zagroda holenderska (budynek mieszkalny, budynek inwentarski, stodoła, spichlerz, zieleń komponowana oraz teren pod zagrodą)		1912		Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku	2015-03-26	2 poł. XIX - 1923	TAK		
379	Żuławki		84	GEZ		budynek mieszkalny	murowana					I połowa XX w.	TAK		

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW GMINY STEGNA - STANOWISKA ARCHOLOGICZNE

Załącznik nr 2 do GPOZ

LP	MIEJSCOWOŚĆ	GINA	NR AZP	NR STAN. W MIEJSCOWOŚCI	NR STAN. NA OBSZARZE	RODZAJ STANOWISKA	CHRONOLOGIA	KARTA	UWAGI
1	Przemysław	Stegna	12-47	2	1	osada otwarta	XV-XVI w.	TAK	stanowisko znajduje się w miejscowości Mikoszewo Kolonia
2	Mikoszewo	Stegna	12-47	5	2	osada otwarta śląd osadnictwa	XI-XII w. XV-XVI w.	TAK	
3	Mikoszewo	Stegna	12-47	6	3	śląd osadnictwa	XVI-XVII w.	TAK	
4	Mikoszewo	Stegna	12-47	3	4	śląd osadnictwa	XVI-XVII w.	TAK	
5	Jantar	Stegna	12-47	2	5	osada otwarta	XVI - XVII w.	TAK	
6	Jantar	Stegna	12-47	3	6	znalezisko luźne śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze XVI-XVII w.	TAK	
7	Mikoszewo	Stegna	12-47	4	7	znalezisko luźne; śląd osadnictwa	neolit; XVII-XVIII	TAK	
8	Mikoszewo	Stegna	12-47	2	8	znalezisko luźne	neolit	TAK	stanowisko archiwalne
9	Mikoszewo	Stegna	12-47	1	9	znalezisko luźne	okres wpływów rzymskich	TAK	stanowisko archiwalne
10	Jantar	Stegna	12-47	1	10	znalezisko luźne	neolit	TAK	stanowisko archiwalne
11	Jantar	Stegna	12-47	4	11	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	neolit średniowiecze	TAK	stanowisko archiwalne
12	Stegna	Stegna	12-48	1	1	osada		TAK	stanowisko archiwalne
13	Stegna	Stegna	12-48	2	2	skarb	VIII-IX w.	TAK	stanowisko archiwalne
14	Stegna	Stegna	12-48	3	3	skarb	neolit	TAK	stanowisko archiwalne
15	Stegienka	Stegna	12-48	1	4	śląd osadnictwa	XVI-XVIII w.	TAK	
16	Junoszyo	Stegna	12-48	1	5	śląd osadnictwa	XVIII-XIX w.	TAK	
17	Stegna	Stegna	12-49	4	5	śląd osadnictwa	nowożytność	TAK	
18	Przemysław	Stegna	13-47	1	1	grodzisko	XII-XIII w.	TAK	stanowisko archiwalne
19	Drewnica	Stegna	13-47	1	2	szaniec obronny	1626 r.	TAK	stanowisko archiwalne
20	Wiśniówka Gdańska	Stegna	13-48	1	1	obozowisko	neolit	TAK	stanowisko archiwalne
21	Rybina	Stegna	13-48	1	2	obozowisko	neolit	TAK	stanowisko archiwalne
22	Popowo	Stegna	13-48	1	3	obozowisko	neolit	TAK	stanowisko archiwalne
23	Nowotna	Stegna	13-48	1	4	obozowisko	neolit	TAK	stanowisko archiwalne
24	Rybina	Stegna	13-49	2	3	śląd osadnictwa	XVI w.	TAK	
25	Niedźwiedzica	Stegna	14-47	1	3	obozowiska	neolit	TAK	rejestr zabytków: 460/C, 461/C
26	Dworek	Stegna	14-47	6	4	śląd osadnictwa; osada	XIV-XV w.; XVIII-XIX w.	TAK	
27	Dworek	Stegna	14-47	14	5	osada	XVI-XVII w.	TAK	
28	Dworek	Stegna	14-47	3	6	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	XIV-XV w. XVIII-XIX w.	TAK	
29	Dworek	Stegna	14-47	7	7	wiatrak	okres nowożytny	TAK	
30	Dworek	Stegna	14-47	13	8	gospodarstwo	okres nowożytny	TAK	
31	Dworek	Stegna	14-47	1	9	znalezisko luźne	1763 r.	TAK	stanowisko archiwalne
32	Dworek	Stegna	14-47	2	10	znalezisko luźne	neolit	TAK	stanowisko archiwalne
33	Wybicko	Stegna	14-48	1	1	osada	neolit	TAK	rejestr zabytków: C-456, C-457, C-458, C-459
34	Dworek	Stegna	14-48	4	2	gospodarstwo terpowe	XVI-XVII w.	TAK	
35	Dworek	Stegna	14-48	5	3	śląd osadnictwa gospodarstwo terpowe	neolit XVI-XIX w.	TAK	

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW GMINY STEGNA - STANOWISKA ARCHOLOGICZNE

Załącznik nr 2 do GPOZ

LP	MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	NR AZP	NR STAN. W MIEJSCOWOŚCI	NR STAN. NA OBSZARZE	RODZAJ STANOWISKA	CHRONOLOGIA	KARTA	UWAGI
36	Dworek	Stegna	14-48	11	8	gospodarstwo terpowe	XVII-XX w.	TAK	
37	Dworek	Stegna	14-48	12	9	gospodarstow terpowe	XVII-XX w.	TAK	
38	Dworek	Stegna	14-48	10	13	gospodarstwo terpowe	XVII-XVIII w.	TAK	
39	Dworek	Stegna	14-48	9	14	gopodarstwo terpowe	XVIII - XX w.	TAK	
40	Dworek	Stegna	14-48	8	15	gospodarstow terpowe	XIX - XX w.	TAK	

Uzasadnienie

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j., Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 ze zm.) wprowadziła obowiązek sporządzania przez gminy, na okres 4 lat gminnych programów opieki nad zabytkami.

Zgodnie z art. 87 ust 1 Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Zgodnie z zapisem art. 87 ust 2 program ten ma na celu w szczególności:

1. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;

2. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;

7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje Rada Gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 87 ust. 3). Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gdańsku działając w oparciu 87 ust 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j., Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 ze zm.) pismem znak RD.5120.1.2015DH z dnia 04 listopada 2015 r. zaopiniował pozytywnie Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Stegna na lata 2016-2019.

Po uzyskaniu powyższej opinii gminny program opieki nad zabytkami przedstawiony został Radzie Gminy Stegna do uchwalenia.